

KS. JÓZEF KOZYRA

NOWE STWORZENIE — KAINÉ KTISIS

Problematykę pism Pawłowych podkreślającą istotę nowości w NT można by sprowadzić do tematu nowego stworzenia. Z wyrażeniem *kainé ktisis* — nowe stworzenie, spotykamy się wprawdzie tylko w dwóch tekstach Pawłowych (2 Kor 5, 17; Ga 6, 15), lecz ideą tą interesuje się Apostoł częściej. Obecnie poświęcimy więcej uwagi tekstom zajmującym się nowym stworzeniem w NT.

Omówimy kolejno pozanowotestamentalną naukę o nowym stworzeniu, stanowiącą tło dla idei nowego stworzenia w NT.

Następnie zostanie ukazana rola Ducha Świętego w uniwersalistycznym dziele zbawienia, dotyczącym nowego stworzenia, oraz solidarność nowego stworzenia z Chrystusem, który ten nowy stan życia zapoczątkował przez swoją śmierć i zmartwychwstanie. Omówimy także owoce zbawienia wynikające dla nowego człowieka żyjącego nowym życiem oraz przedstawimy ostateczny wymiar nowego stworzenia jako końcową pełnię aktu stwórczego Boga Ojca.

I. NAUKA O NOWYM STWORZENIU W NT NA TLE MYŚLI POZANOWOTESTAMENTALNEJ

Idea nowego stworzenia była znana już pisarzom ST oraz w judaizmie i w innych literaturach pozabiblijnych¹. Szczególnie prorocy zapowiadali nowe stworzenie na czasy eschatologiczne i mesjańskie (por. Iz 43, 18—21; 65, 17; 66, 22; Jr 31, 21n, 31n; Ez 36, 26; Ps 51, 12). Jr 31, 21n, 31n umieszcza opis nowego stworzenia w atmosferze soteriologicznej, mówiąc o zbawczej przyszłości nowego przymierza, scharakteryzowanego jako nowe stworzenie. Chodzi mu o odnowienie miłości ludzkiej do Boga, a to jest czynem nowego stworzenia. Akcentuje się tu przemianę wewnętrzną człowieka. Ez 36, 26 rozwija myśl o przemianie wewnętrznej człowieka, mówiąc o nowym sercu (ta sama idea także w Ps 51, 12). Iz 43, 18nn; 65, 17; 66, 22 jeszcze bardziej poszerza pojęcie nowego stworzenia rozciągając nowy akt stwórczy Boga na całą naturę, a nie tylko na człowieka. Mówi on posługując się terminami apokaliptycznymi o nowym niebie i o nowej ziemi.

Podstaw idei nowego stworzenia w NT należy więc szukać u proroków ST, szczególnie u Jr i Ez, gdzie ma ono charakter zbawczo-antropologiczny i ściśle się wiąże z ideą nowego przymierza. Iz przedstawił w sposób apokaliptyczny nową ziemię i nowe niebo będące ramami dla nowej lu-

¹ G. Schneider, *Neuschöpfung des Menschen und der Welt*, LebZ 1/1971 47—61, a szczególnie 51—53; oraz tego samego autora: *Die Idee der Neuschöpfung beim Apostel Paulus und ihr religionsgeschichtlicher Hintergrund*, TThZ 68(1959) 257—270; *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, Düsseldorf 1961, 15—65.

dzkości. Był on pod wpływem Rdz 1—2 przedstawiając stworzenie, czyli cały świat stworzony dla człowieka, albo też człowieka jako centrum całego stworzenia².

W tekstach ST nigdzie jednak nie spotykamy się z użyciem terminu nowe stworzenie. Posługuje się nim dopiero literatura judaistyczna określając wyrażeniem *berijah hadašah* nowe stworzenie człowieka³. Po raz pierwszy spotykamy się z tym terminem w Księdze Jubileuszów 1, 29; 4, 26, a następnie w Henoch Etiop 72—82 — 91.93; Księdze Josefa i Aseneta 8, 9; 15, 5 i w Q (1QSIV25; 1QHIII19—23). Apokaliptyka żydowska podkreśla głównie odnowę wewnętrzną człowieka⁴. W pieśni dziękczynnej z Qumran (1QHI21; VII26n) spotykamy się z człowiekiem wstępującym do wspólnoty qumrańskiej. Staje się on nowym stworzeniem przez oczyszczenie z grzechów i przez łączność z duchami nieba służącymi Bogu. Księga Josefa i Aseneta mówi w sposób alegoryczny, że człowiek postępujący w Prawdzie religii izraelskiej jest jak gdyby na nowo stworzony, odnawia się i odżywa (8, 9; 15, 5). Główną rolę w tej odnowie spełnia Duch Boży. Chodzi tu o odnowę eschatologiczną w znaczeniu szerszym, jako że człowiek już teraz ma pewne uczestnictwo w tym ostatecznym nowym stworzeniu, jak gdyby w nim antycypuje⁵. Także Księga Jubileuszów 1, 21; 5, 12 mówi o odnowie wewnętrznej człowieka, dokonanej mocą Ducha Świętego. Istotę tej odnowy stanowi odwrócenie się od grzechu i wieczna już przynależność do Boga⁶.

Rabinizm żydowski zajmuje się wprawdzie sprawą nowego stworzenia, ale pojmuje je jako nowy stan prawny prozelity przechodzącego na judaizm. Odtąd prozelita ma te same prawa co Żyd. Określenie *berijah hadašah* w odniesieniu do prozelity nie oznacza zmiany w sensie moralnym. Nowe stworzenie u prozelity to nie nowe życie, lecz tylko nowa sytuacja prawna⁷. Poprzednie życie prozelity nie ma żadnego wpływu na jego obecną sytuację, ono się już w ogóle nie liczy. Prozelita zaczyna jak gdyby na nowo żyć, startując z punktu zerowego⁸. Nowe stworzenie odnoszono w judaizmie również do odpuszczenia grzechów przez Boga podczas święta Nowego Roku obchodzonego tuż przed Wielkim Dniem Pojednania i Ekspiacji⁹. Wtedy Izraelita wspominając pierwsze stworzenie i Adama żyjącego jeszcze bez grzechu, stawał się jak gdyby nowym stworzeniem, wolnym od grzechu i pojednanym z Bogiem¹⁰. Jednak i w tym wypadku chodziło o prawny punkt widzenia. Wierzący bowiem Izraelita nie stawał się całkowicie kimś nowym, nowym stworzeniem, nie rozpoczynał się całkiem nowym etap jego życia, radykalnie różny od poprzedniego, starego. Bóg bowiem zapominał jedynie o starych winach Izraela. Chodzi-

² G. Schneider, *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 57

³ G. Schneider, *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 53; *Die Idee der Neuschöpfung*, 260—262.

⁴ G. Schneider, *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 42n.

⁵ Tamże, 42n.

⁶ E. Sjöberg, *Wiedergeburt und Neuschöpfung im palästinischen Judentum*, StTh 4 (1950) 72.

⁷ B. Rey, *Crées dans le Christ Jesus. La création nouvelle selon Saint Paul*, Paris 1966, 27.

⁸ H. Strack, P. Billerbeck, *Kommentar zum NT aus Talmud und Midrasch*, München 1963, III, 422; E. Sjöberg, *Wiedergeburt und Neuschöpfung...*, 46—50.

⁹ E. Sjöberg, *Wiedergeburt und Neuschöpfung...*, 50—52; G. Schneider, *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 50.

¹⁰ A. Michel, art. *Nouvel An*, DBS VI, 612—618.

ło więc o zapomnienie win przez Boga i pojednanie się z Nim¹¹. Także poganin, który jako prozelita chciał być włączony w lud Boży, musiał zerwać ze swoją grzeszną przeszłością. Dokonywało się to przez obrzezanie. Przebaczenie grzechów, jakiego dostępował prozelita przez nawrócenie, znosiło winę, tak że grzechy więcej już się nie liczyły. Nowe stworzenie oznacza tu więc nowy początek, a nie wewnętrzną, moralną odnowę człowieka. Człowiek ma tylko możliwość jeszcze raz zacząć żyć bez obciążenia wcześniejszymi grzechami, co nie jest równoznaczne z radykalną odnową jego wnętrza¹². Nowe stworzenie człowieka pociąga za sobą uporządkowanie całego kosmosu. Idea ta, chociaż bez użycia terminu: nowe stworzenie, również występuje w judaizmie¹³. Przyszły świat, na końcu czasów będzie odnowiony, to znaczy, zostanie usprawiedliwiony przez odnawiający czyn Boga¹⁴.

Poza ST i judaizmem także u Filona Aleksandryjskiego próbuje się szukać myśli o nowym stworzeniu. Nie mówi on jednakże o nowym stworzeniu, lecz tylko o odmładzaniu się świata¹⁵ lub o samoodmładzaniu się duszy¹⁶. Ideę nowego stworzenia próbuje się jeszcze znaleźć w religii irańskiej u Zaratustry¹⁷. Jednakże i tu nie chodzi o istotowo nowe stworzenie, lecz tylko o fakt przemiany na końcu świata dokonanej przez oczyszczający ogień Boży. Wówczas Bóg dobra zajmie miejsce boga zła (dualizm)¹⁸. Również u stoików chodzi tylko o powrót do stanu wcześniejszego (periody świata), a nie o nowe stworzenie rozumiane jako radykalna odnowa tak jak w ST. Świat nie oczekuje zbawienia, lecz piękna i harmonii. Nie osiąga pełni, lecz cofa się do tyłu, do przeszłych okresów¹⁹. Gnostycy też nie zajmowali się zasadniczo sprawą nowego stworzenia, bo świat obecny uważali za przeklęty. Człowiek chce się więc uwolnić z materii, żyjąc już tylko jako duch. Gnostyk był przekonany, że przez swoje duchowe istnienie i wiedzę osiągnie ponowne odrodzenie²⁰.

II. ROLA DUCHA ŚWIĘTEGO W NOWYM STWORZENIU

Już prorocy ST zapowiadali nowe stworzenie na czasy mesjańskie, eschatologiczne. Cechą charakterystyczną tych czasów jest działalność Ducha Świętego w nowym świecie, w jakim nowy człowiek ma żyć²¹. To właśnie Duch Święty dokona ostatecznej przemiany ludzkiego wnętrza.

¹¹ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 27—29

¹² E. Sjöberg, *Wiedergeburt und Neuschöpfung...*, 68 n.

¹³ Tamże, 71—73.

¹⁴ Por. Targum Onkelosa Pwt 32, 12; Targum Jr 23, 33; H. Strack, P. Billerbeck, *Kommentar zur NT...*, III, 843 n; G. Schneider, *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 46—51.

¹⁵ Por. Filon, *De aeternitate mundi* 61; G. Schneider, *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 44.

¹⁶ Por. Filon, *De agricultura* 171; *De vita Mosis* II, 140; G. Schneider, *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 46.

¹⁷ Por. Yasna, 30,9; 40,5; 51,6; G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 262.

¹⁸ G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 262; *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 51—54.

¹⁹ G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 263; *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 55—58

²⁰ G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 263; *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 59—62.

²¹ A. Jankowski, *Duch Odnawiciel*, ACr 4 (1972) 125, 127.

Duch Święty jest więc jak gdyby przyczyną owej nowości eschatologicznej nowego stworzenia, będącego skutkiem Jego działalności²². Tam, gdzie w Piśmie św. jest mowa o Duchu Świętym, tam też mówi się o dziele stwarzania²³.

Iz 32 15—20 zapowiada, że odrodzenie mesjańskie nastąpi przez wylanie Ducha Jahwe. Według Ez 11, 19; 18, 31 zmiana na nowe dokona się przez danie nowego Ducha. Na podstawie Ez 36, 26n oczyszczenie Izraela także będzie dziełem Ducha Bożego. Zaś w Ez 37, 14 Duch jest ściśle związany ze zmartwychwstaniem²⁴. Także inne prorocze zapowiedzi mesjańskie łączą działanie Ducha Świętego albo z osobą Mesjasza (np. Iz 11, 2; 61, 1; Ne 9, 30; Za 7, 12), albo też wprost wskazują na bezpośredni wpływ Ducha Bożego na lud Boży (np. Ez 36, 25n; Iz 44, 3; 59, 21; za 12, 20). Syntezę zapowiedzi proroków o zbawczym działaniu Ducha Świętego na wszystkich znajdujemy w Jl 3, 1—5). Dla Joela Duch był mocą Jahwe, mający wyzwolić Resztę od dziejowych wrogów Izraela²⁵. W ten sposób wyobrażano sobie zbawienie.

Duch Święty jest ściśle związany z mesjańskim posłannictwem Chrystusa — Zbawcy, który ma dokonać dzieła zbawienia głównie przez swoją śmierć i zmartwychwstanie, z czym z kolei zasadniczo łączy się sprawa nowego stworzenia²⁶. W osobie Jezusa wypełniły się zapowiedzi ST, a szczególnie prorocтва związane z działaniem Ducha Świętego w życiu Mesjasza. Już dziewicze poczęcie Jezusa ukazane jako dotąd niespotykane i cudowne, a więc nowe, dokonało się za sprawą Ducha Świętego (por. Mt 1, 18.20; Łk 1, 35). Chrystus przystępując do swej mesjańskiej działalności jest pełen Ducha Świętego (por. Łk 4, 1; J 3, 34). Podkreśla to szczególnie opis chrztu w Jordanie, będący dla Jezusa swoistą inwestyturą dla Jego zbawczej działalności. Wszyscy Ewangelisci podkreślają przy tym wydarzeniu działanie Ducha Świętego (por. Mt 3, 13—17 i paral. Mk 1, 9—11; Łk 3, 21n; J 1, 32nn). Znak gołębic w odniesieniu do Ducha Bożego wskazuje na Niego jako na twórcę podporządkowania Bogu pierwotnego chaosu przez nadanie mu ostatecznego kształtu (por. Rdz. 1, 2), oraz zwiastuna nowego, odrodzonego po potopie życia (por. Rdz. 8, 11). Jezus przy chrzcie w Jordanie urzeczywistnił Izajaszową zapowiedź o Słudze Jahwe, łącznie do faktu spoczęcia na Nim Ducha (por. Iz 42, 1). Cała dalsza działalność Sługi stoi pod znakiem Bożej nowości (por. Iz 42, 2—9). Także pierwsza próba Jezusa, kuszenie na pustkowiu, jest działaniem Ducha Świętego stanowiąc program cierpiącego Sługi Jahwa (por. Mt 4, 1n i paral. Mk 1, 12n; Łk 4, 1n). Cuda Jezusa są znamiem działalności Ducha Świętego wprowadzającego Królestwo Boże (por. Mt 12, 28 i paral. Łk 11, 20, tu: Palec Boży).

O mesjańskiej i eschatologicznej misji Ducha Świętego mówi także sam Jezus²⁷. Nazywa On Ducha Świętego dobrym darem Ojca (por. Mt 5, 11; Łk 11, 13). Duch Święty przedłuży posłannictwo Chrystusa, będzie prze-

²² A. Jankowski, *Duch Odnowiciel*, 126.

²³ G. Lindeskog, *Studien zum neutestamentliche Schöpfungsgedanken*, Upsala 1952, 186.

²⁴ A. Jankowski, *Duch Odnowiciel*, 126 n.

²⁵ A. Jankowski, *Spiritus Consummator*, AK 80 (1973) 26 n.

²⁶ A. Jankowski, *Duch Odnowiciel*, 129; K. Romaniuk, *Kyrios i pneuma*, w: *Drogi Zbawienia*, dz. zbiorowe, red. B. Przybylski, Poznań 1970, 209—212.

²⁷ K. Romaniuk, *Kyrios i pneuma*, 212—215.

mawiał przez i w imieniu prześladowanych za wiarę w Chrystusa (por. Mt 10, 17n). Błuznierstwo przeciw Duchowi Świętemu nie może być odpuszczone (por. Mt 12, 31), bowiem jawne dzieło dobroci Boga, ukazujące się w postaci cudu, tłumaczono wpływem złego ducha²⁸. Jezus zapowiada zesłanie Ducha Świętego jako obietnicy Ojca (por. Łk 24, 49; Dz 1, 4n. 8). Łukasz najbardziej zespala osobę Mesjasza z Duchem Świętym (por. Łk 11, 13 i paral). Czas Ducha Świętego nie nastąpi dopiero po czasie Jezusa. Prowadzi On bowiem całą historię ku pełni eschatologicznej²⁹. Według Ewangelii Jana Jezus zapowiada Ducha Świętego również jako obietnicę Ojca i jako kogoś, kto dokona pełni zbawienia, czyli kto będzie sprawcą uwielbienia (por. J 7, 39; 6, 62; 16, 7). Jezus nazywa Ducha Świętego Parakletem (por. J 14, 16n. 26; 15, 26n; 16, 7—15). Funkcje Parakleta można sprowadzić do orędownictwa, pośrednictwa i obrony. Paraklet ma bowiem uobecniać Chrystusa wśród ludzi mimo Jego odejścia do Ojca. Duch bowiem ujawni Chrystusa uwielbionego. Paraklet ma bronić sprawy Chrystusa wobec złego świata i doprowadzić do decyzji za lub przeciw Chrystusowi. Paraklet ma także przypominać Kościołowi naukę Chrystusa i tak ma udoskonalić Objawienie³⁰.

Era mesjańska jest ściśle związana z Duchem Świętym. Apostołowie stale doznawali obecności Ducha Świętego. Objawiało się to w charyzmatkach, a zapoczątkowane zostało Pięćdziesiątnicą. Opis zesłania Ducha Świętego w Dz 2, 1—36 akcentuje aktualność przeżywania realizacji zapowiedzi prorocstwa Joela 3, 1—5 o wylaniu Ducha Świętego w czasach ostatecznych (por. także: Dz 4, 8—12; 5, 32; 8, 29—40; 9, 17. 20—22; 10, 9—48; 11, 12. 15—17; 13, 2—4).

Bez użycia terminu: nowy, cały obraz jest pełen rysów nowości, ukazanej głównie w nieznaney dotąd powszechności zjawiska wylania Ducha Świętego³¹. Rewolucja Pięćdziesiątnicy polegała na uświadomieniu sobie przez Apostołów tego, że z chwilą zesłania Ducha Świętego oni sami są już w sytuacji eschatologicznej. Dotąd bowiem widzieli tylko, że Duch Święty kierował Jezusem a teraz On zesłał Ducha. Wszyscy, którzy Go otrzymują, objęci są transcendentnym dziełem odnowy³². Autorów NT wprost zdumiewa fakt, że nowość ostateczna już na ich oczach wtargnęła w dzieje zbawienia³³. Dla Dz dar języków jako znak wylania Ducha Świętego łączy się z misją Kościoła, porażką szatana i otwarciem ery zbawienia dla wszystkich przygotowanych na przyjęcie wiary i chrztu³⁴. Mówienie językami jest tu aluzją do rozdzielenia się języków przy wieży Babel (por. Rdz. 11, 4—8) i spełnieniem się zapowiedzi misyjnych Jezusa (por. Mt 28, 19; Łk 24, 47; Mk 16, 17)³⁵. Języki są jednym z darów Ducha Świętego dla Kościoła i w Kościele, aby zmanifestować działanie Ducha dla dobra wspólnoty. Dar języków pozwolił Piotrowi wskazać na Ducha Świę-

²⁸ Tamże, 213.

²⁹ A. Jankowski, *Duch Odnowiciel*, 130.

³⁰ K. Romaniuk, *Kyrios i pneuma*, 215; A. Jankowski, *Spiritus Consummator*, 33 n.

³¹ A. Jankowski, *Duch Odnowiciel*, 128.

³² Tamże, 128.

³³ W. G. Kümmel, *Verheisung und Erfüllung. Untersuchungen zur eschatologischen Verkündigung Jesu*, Zürich 1956, 102—104, 145; G. von Rad, *Theologie des AT*, München 1960, II, 349.

³⁴ A. Jankowski, *Spiritus Consummator*, 27.

³⁵ K. Romaniuk, *Kyrios i pneuma*, 217.

tę jako na tego, który teraz działa przez Apostołów, co inni mogą i widzieć, i słyszeć (por. Dz 2, 33)³⁶. Dzięki owemu darowi języków głoszone wielkie dzieła Boże (por. Dz 2, 4, 6.8.11)³⁷. Nowe języki (*kainai glossai*) są też jednym ze znaków towarzyszących wierze (Mk 16, 17) przy głoszeniu wielkich dzieł Bożych, będących nowością eschatologiczną (*kainos*)³⁸.

Tekst Mk 16, 17 (por. także Mt 10, 1n; Łk 10, 19) nie mówi jeszcze wprost o darze Ducha Świętego, bo Ten nie był jeszcze wtedy zesłany Kościołowi. Podkreślono tu jednak wielką moc Bożą, z którą chrześcijanie powinni się już teraz liczyć, zaś nowe języki mają być specjalnym znakiem działania Ducha Świętego³⁹. Kontekst Mk 16, 15—18 wskazuje na eschatologiczne nowe stworzenie charakteryzujące się powszechnością zbawienia (wszystkim głoszona Ewangelia — w. 15) i cudami temu towarzyszącymi (między innymi mówienie nowymi językami — w. 17)⁴⁰. Sens zwrotu: mówić obcymi językami w Dz 2, 4 polega na głoszeniu słuchaczom wielkich dzieł Bożych, Jego tajemnic (Dz 2, 11; 1 Kor 14, 2). Język obcy (*hetera glossa*) oznacza tu język inny od powszechnie używanego (tak też np. w Syr. 1, 22; Iz 28, 11; Dz 2, 11; 1 Kor 14, 21)⁴¹. Ów dar języków w Dz 2 oraz nowe języki w Mk 16, 17 nie są równoznaczne z darem glosolalii, którym zajmuje się głównie św. Paweł⁴² w 1 Kor 12—14. Glosolalia u Pawła oznacza mowę nieartykułowaną, brzmiącą w obcy sposób, lecz nie będącą równoznaczną z językiem obcym⁴³. Glosolalia jest bowiem mową w używanym ciągle jeszcze języku⁴⁴. Dar glosolalii łączy się z darem prorocstwa (por. Dz 19,6), choć są one dwoma różnymi darami (por. 1 Kor 14, 2). Dar języków — to także określenie formy modlitw w Duchu Świętym, modlitw nadprzyrodzonych za wszystkich chrześcijan. Jest to pewien aspekt mówienia nadprzyrodzonego. Duch Święty modli się wtedy w chrześcijanie (por. Rz 8, 26) i pobudza do chwaleń wspaniałych dzieł Bożych. Cechą charakterystyczną mówienia językami jest działanie pod wpływem Ducha Świętego, co jednak zawsze trzeba dopiero rozstrzygnąć (por. 1 Kor 12—14). Pamiętać również należy, że cały człowiek ma być pod wpływem Ducha Świętego a nie tylko jego intelekt (por. 1 Kor 14, 14n; Flp 4, 7)⁴⁵. W Dz 2, 14n głoszenie Ewangelii obcymi językami jest przejawem działania Ducha Świętego. Przepowiadanie Ewangelii wszystkim ludziom jest spełnieniem zapowiedzi prorocstwa Jl 3,1—5 o powszechności zbawienia⁴⁶. Realizacja tego prorocstwa potwierdza, że zesłanie Ducha Świętego należy do faktów eschatologii w znaczeniu szerszym. Dzieło zbawienia, w którym działa Duch Święty, obejmuje wszystkich ludzi, także pogan, a nie tylko Żydów (por. Dz 2, 38n). Widać tu wielki uniwersalizm dzieła zbawienia dokonywanego przez Ducha Świętego. Dar

³⁶ S. Tougwell, *Le don des langues d'après le NT*, VS 128 (1974) 52.

³⁷ J. Kremer, *Pfingstbericht und Pfingstgeschehen. Eine exegetische Untersuchung zu Ag 2,1—13*, Stuttgart 1973, 50.

³⁸ S. Tougwell, *Le don des langues d'après le NT*, VS 128 (1974) 52 n.

³⁹ J. Kremer, *Pfingstbericht und Pfingstgeschehen*, 38.

⁴⁰ G. Schneider, *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 68.

⁴¹ J. Kremer, *Pfingstbericht und Pfingstgeschehen*, 120—122, 142.

⁴² O. Betz, *Zungenreden und süßer Wein*, w: *Bibel und Qumran*, Berlin 1968, 40.

⁴³ J. Kremer, *Pfingstbericht und Pfingstgeschehen...*, 121 n.

⁴⁴ Tamże, 35.

⁴⁵ S. Tougwell, *Le don des langues d'après le NT*, VS 128 (1974) 54—60.

⁴⁶ A. Kerrigan, *The sensus plenior of Joel 3, 1—5 in Act 2,14—36*, Paris 1959, II, 295—313

Ducha Świętego otrzymali bowiem także poganie (por. Dz 10, 45). Duch Święty obdarza Kościół charyzmatami i kieruje całą jego działalnością zbawczą (por. 1 Kor 12—14)⁴⁷.

Z innych szczegółów opisu zesłania Ducha Świętego w Dz 2, 1—41 godny uwagi jest znak wiatru (Dz 2, 2; Wj 19, 16.19) podkreślający w Piśmie św. wielorakie życiodajne działanie Boże (por. Rdz 1, 2; 8, 1; Wj 14, 21; 1 Kor 19, 11—14; Ez 37, 9; J 3, 8; 20, 22), oraz znak ognia będący stałym elementem teofanii i symbolizującym obecność Boga (por. Wj 3, 2; 19, 18; Rdz 15, 17; Sdz 6, 21; 1 Krl 18, 38; 1 Krn 7, 1.3; 2 Mch 1, 22). Przez ogień dokonuje się też duchowe oczyszczenie (por. Iz 4, 4; 6, 6n; Ml 3, 2n). Ogień w Piśmie św. jest również znakiem skuteczności słowa Bożego (por. Jr 23, 29n; Syr 48, 1) oraz znakiem miłości (por. Pnp 8, 6n)⁴⁸. Według Dz 2, 32—34. Duch Święty jest dany teraz w czasach wypełniania obietnic jako zapowiadana obietnica Ojca. Otrzymanie Ducha Świętego łączy się z odpuszczeniem grzechów zgodnie z zapowiedziami mesjańskimi proroków. Pierwszym darem ery mesjańskiej ma być właśnie odpuszczenie grzechów, którego dostępujemy przez pośrednictwo Ducha Świętego⁴⁹.

Uniwersalne dzieło zbawienia, którego aktualna realizacja zaczęła się od momentu zesłania Ducha Świętego na Kościół, w poszczególnym chrześcjaninie rozpoczyna się od chrztu. Dzieło zbawienia człowieka dokonane w chrzcie, czyli usprawiedliwienie z wiary, usynowienie (*hyiotesia*) chrześcjanina oraz dynamika zbawczego działania polegająca na stałym prowadzeniu synów Bożych⁵⁰ mają jako swoją przyczynę Ducha Świętego⁵¹ (por. Ga 4, 4n). Chrześcjanin w chrzcie umiera i zmartwychwstaje z Chrystusem, przez co staje się nowym stworzeniem (por. Rz 6, 4n. 8; Ef 2, 5n; Kol 2, 12; 2 Kor 5, 17; Ga 6, 15). Dokonuje się to przez Ducha Świętego (por. Rz 6, 11; 1 Kor 6, 11; Tt 3, 5). Nowe stworzenie dokonane przez Ducha Świętego polega głównie na przemianie wewnętrznej człowieka, co jest równoznaczne z odpuszczeniem grzechów (por. J 3, 3—7; 20, 22n)⁵².

Nowy status chrześcjanina darowany mu w chrzcie dzięki Duchowi Świętemu pozwala mu na synowski stosunek do Ojca wzorowany na Synu Bożym (por. Ga 4, 4—6; Rz 8, 14—17)⁵³. Działanie Ducha Świętego w człowieku i we wspólnocie Kościoła (por. 1 Kor 12, 13) oraz Jego eschatologiczna dynamika docelowa jest dopełnieniem zbawienia. Polega ono na uświęceniu chrześcjanina (por. 2 Tes 2—13; Rz 15, 16; 1 P 1, 2)⁵⁴. Chodzi tutaj o immanentne działanie Ducha Świętego w wiernych poczynszy od chrztu. Uświęcanie wiernych przez Ducha Świętego jest wybraniem ich do zbawienia (por. 2 Tes 1, 13). Pociąga to za sobą moralne zerwanie z grzechem (por. 2 Kor 6, 14—18). Równoległe do udziału ochrzczonego w misterium paschalnym Chrystusa, gdzie pierwszoplanową rolę odegrał Duch Święty (por. Rz 1, 3n; 8, 11; 1 Kor 15, 45; 1 Tm 3, 16), uczestniczy on także w nieustannym działaniu Ducha Świętego (por. Rz 7, 6; 8, 2.5.13.14;

⁴⁷ K. Romaniuk, *Kyrios i pneuma*, 217—219.

⁴⁸ Tamże, 217.

⁴⁹ A. Jankowski, *Spiritus Consummator*, 28.

⁵⁰ K. Romaniuk, *Kyrios i pneuma*, 221.

⁵¹ W. Marchel, *Abba, Père*, An Bib 19 (1963) 233, 237; H. Strack, P. Billerbeck, *Kommentar zur NT...*, II, 421.

⁵² G. Schneider, *Neuschöpfung des Menschen...*, 53.

⁵³ A. Jankowski, *Spiritus Consummator*, 30.

⁵⁴ K. Stalder, *Das Werk des Geistes in der Heiligung bei Paulus*, Zürich 1967.

Ga 5,16,22)⁵⁵. W chrzcie człowiek staje się nowym stworzeniem (por. Rz 6,11), bo otrzymuje dar Boży, będący zasadą nowego życia. Darem tym jest Duch Święty. Nowe życie chrześcijanina (Rz 6,4n) jest życiem w nowym Duchu (Rz 7,6). Chodzi tu o Ducha Świętego, który ożywia chrześcijan (por. 2 Kor 3,6—18; 5,5). Dlatego chrześcijanie już teraz powinni postępować według Ducha Świętego, którego otrzymali (por. Ga 6,16; 5,25)⁵⁶. Odnowa dokonana w człowieku przez Ducha Świętego dotyka istoty, zmienia go zasadniczo a nie tylko powierzchownie⁵⁷.

Szczegółowe zadania Ducha Świętego w wiernych ilustrują trzy przenieśnię Pawłowe: pierwsze dary, zadatek i pieczętowanie (Rz 8,33; 2 Kor 1,22, 5,5; Ef 1,13,4,30). Eschatologiczna misja Ducha Świętego rozpoczęta w chrzcie w postaci pierwszych darów (*aparache*) ma swój kres w nabyciu wiernych na własność przez Boga (Ef 1,14). Zadatek (*arrabon*), jakim jest Duch Święty, gwarantuje otrzymanie tylko ilościowo większej, a nie jakościowo różnej, pełnej sumy chwały wiecznej. Duch Święty jako zadatek zbawienia gwarantuje jego pełnię i wpływa na uczestnictwo w tej pełni całego kosmosu (por. Rz 8,18—30)⁵⁸. Pełne nowe stworzenie naszego ciała i kosmosu dokona się przy ostatecznym zmartwychwstaniu. Teraz jest ono dopiero oczekiwane, a my posiadamy zadatki tej pełni nowego stworzenia, które obejmie sobą wszystko. Końcowa pełnia i doskonałość nowego stworzenia będzie ostateczną konsekwencją zmian dokonanych przez nowe stworzenie w chrzcie mocą Ducha Świętego⁵⁹. Pieczętowanie (*śtragizo*) oznacza przynależność i ochronę ze strony Ducha Świętego zapewnioną tym, którzy Go nie zasmucają⁶⁰.

Duch Święty jest osobowym pośrednikiem zbawienia i uświęcenia⁶¹. Jest On niejako narzędziem, za pomocą którego dokonuje się zbawienie. W Rz 5,5 funkcję narzędziową Ducha Świętego wyrażono przez *dia* złączone z *genetivem*. W takim wypadku zaś jest mowa o rzeczywistej narzędziowości działania (por. Rz 8,11; 1 Kor 12,8; 9,13; 2,8,22; 3,5; 4,30; 5,18; 6,18; Kol 1,8; 1 Tes 1,5; 1 Tm 3,16)⁶². W chrzcie Duch Święty jest sprawcą nowości ontycznej (por. Rz 12,2; 2 Kor 4,16; Kol 3,10; Tt 3,3—7; Hbr 6,6). Pomaga On człowiekowi w walce ze złymi skłonnościami ciała (por. Rz 6,11) i w upodabnianiu się do Chrystusa (por. Rz 7,6; 8,5,14; Ga 5, 16—18)⁶³. Nowość ontyczna działania Ducha Świętego w życiu chrześcijanina tkwi w Jego misji stwarzania nowego daru Bożego w człowieku i w dziele uświęcania. Zadatki Ducha Świętego w człowieku wyrażają tożsamość ontyczną przyszłej chwały (*doxa*) z dzisiejszą łaską. Przyszła chwała jest czymś zarówno transcendentnym, jak i eschatologicznym dla

⁵⁵ A. Jankowski, *Spiritus Consummator*, 31; B. Rey, *Crées dans le Christ...*, 33 n. 37; R. Koch, *L'aspect eschatologique de l'Esprit du Seigneur d'après Saint Paul*, AnBib 19 (1963) 131—141.

⁵⁶ H. W. Stein, *Die Geistliche Erneuerung des Menschen*, ThB 1 (1970) 7—20; G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 266 nn.

⁵⁷ G. Lindeskog, *Studien zum neutestamentliche...*, 238.

⁵⁸ G. Schneider, *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 89.

⁵⁹ G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 266 n.

⁶⁰ A. Jankowski, *Sens przenieśnię Pawłowych: pierwsze dary, zadatek, pieczętowanie*, SSHT 4 (1971) 23—27; tenże, *Spiritus Consummator*, 31 n.

⁶¹ R. Schnackenburg, *Das Htilsgeschthen bei der Haufe nach dem Apostel Paulus*, Münchener Theologisches Studien I, 1 (1950) 25, 103, 187.

⁶² A. Jankowski, *Duch Odnowiciel*, 137; M. Zerwick, *Graecitas Biblica*, Roma 1955, 33.

⁶³ A. Jankowski, *Duch Odnowiciel*, 138.

ludzi odkupionych, a więc w porównaniu z doczesnością jest czymś ontycznie nowym⁶⁴. Człowiek ochrzczony, w którym mieszka Duch Boży, jest święty (por. 1 Kor 3,15). Chodzi tu o nową świętość, transcendentną i eschatologiczną, jako dzieło stwórczej ingerencji Boga w dzieje zbawienia⁶⁵.

Życie człowieka ochrzczonego prowadzone wg Ducha Świętego⁶⁶ polega na praktycznej miłości Boga, która rozlana jest w sercach przez Ducha Świętego (por. Rz 5,5)⁶⁷. Miłość ta jest owocem Ducha Świętego (por. Ga 5,22) Życie wiernych zaś jest ofiarą Bożą uświęconą Duchem Świętym (por. Rz 15,16)⁶⁸.

Dar miłości jest szczytem zbawczego planu Bożego (por. Ef 1,4n). Zmiana dotychczasowego życia chrześcijan jako skutek usprawiedliwienia (por. Ga 3,2) wynika z faktu otrzymania Ducha Świętego⁶⁹. Odnowiające działanie Ducha Świętego w człowieku od momentu chrztu podkreśla także w swojej Ewangelii św. Jan. Według J 3,5.6.8 Duch Święty jest sprawcą nowego stworzenia w chrzcie, gdy udziela samego siebie jako zasady życia Bożego w człowieku⁷⁰. J 3,6 mówi o nowym narodzeniu z Ducha (oraz: z góry — *anóthen*), przez co człowiek został przeniesiony w sferę nowego życia, życia Bożego płynącego z łaski⁷¹. Celem odnowienia człowieka przez Ducha w chrzcie jest wejście do Królestwa Bożego, do życia wiecznego, a więc osiągnięcie eschatologicznego zbawienia wiecznego⁷².

Wprawdzie i w Qumran Duch Święty spełnia funkcję oczyszczającą z grzechów (por. 1QSIII7; 1QHVII,6n; 9,32; 12,12). W Qumran brak jednak perspektywy chrystologicznej i trynitarniej przy tych oczyszczeniach. Sama funkcja oczyszczania przez Ducha Świętego w Qumran wskazuje na pewne analogie do terminologii w Ewangelii Jana⁷³.

Odradzające działanie Ducha Świętego w J 3,8 porównane jest do powiewu wiatru, co oznacza nieograniczoną, niepojętą wprost moc, za pomocą której Duch Święty wszystkiego może dokonać⁷⁴. Kresem posłannictwa Ducha Świętego jest przebóstwienie naszego ciała⁷⁵. Stwierdzenie w 2 Kor 3,17, że *ho kyrios to pneuma estin* (Pan jest Duchem) oznacza, że w wiernych skutki nadprzyrodzonego dzieła odkupienia dokonanego

⁶⁴ G. Kitel, art. *doxa*, TWNT II, 154; P. Stuhlmacher, *Erwägungen zum ontologischen Charakter der kaine ktisis bei Paulus*, EvTh 27 (1967) 1—35.

⁶⁵ A. Jankowski, *Sens przenośni Pawłowych...*, 23—27; tenże, *Duch Odnowiciel*, 139.

⁶⁶ I. de la Potterie-S. Lyonnet, *La vie selon L'Esprit, Condition du Chretien*, Paris 1965, 31—63.

⁶⁷ C. Vansteenberghe, *La chair et l'Esprit*, EEv 32/3—4 (1972) 73—88. 104—124.

⁶⁸ A. Jankowski, *Spiritus Consummator*, 32.

⁶⁹ Ch. Boyer, *Kaine ktisis*, AnBib 17—18 (1963) I, 489.

⁷⁰ A. Jankowski, *Duch Odnowiciel*, 124 n; E. Dąbrowski, *Listy do Koryntian*, Poznań 1965, 428 n; L. Goppelt, *Taufe und das neues Leben nach J 3 und Rom 6*, StOr 4 (1970) 51—53; 5 (1970) 36—41.

⁷¹ L. Stachowiak, *Spotkanie Jezusa z Nikodemem*, RTK 20,1 (1973) 72 n; R. Pesch, *Ihr müßt von oben geboren werden. Eine Auslegung von J 3, 1—12*, BuL 7 (1966) 208—219.

⁷² I. de la Potterie-S. Lyonnet, *La vie selon l'Esprit...*, 31—63; D. W. B. Robinson, *Born of Water and Spirit, Does Jo 3,5 Refer to Baptism?* RThR 25 (1966) 15—23; R. Fowler, *Born of Water and the Spirit*, ExT 82 (1970/1971) 151.

⁷³ H. Braun, *Qumran und das NT*, Tübingen 1976, I, 110 n.

⁷⁴ L. Stachowiak, *Ewangelia wg św. Jana*, Poznań 1975, 159—162.

⁷⁵ G. Lindeskog, *Studien zum neutestamentliche...*, 237 n.

przez Chrystusa są obecne dzięki aktualnej działalności i obecności w nich Ducha Świętego.

Duch Święty jest inną i różną osobą od Chrystusa. Jednakże ten sam Duch, który napenił Chrystusa zmartwychwstałego, dalej prowadzi dzieło zbawienia łącząc każdego z wiernych z chwalebny ciałem Chrystusa-Odkupiciela⁷⁶. Obecne istnienie Chrystusa uwielbionego jest wg Ducha (por. Rz 1,3; 1 P 3,18)⁷⁷. Nasze zmartwychwstanie cielesne przy paruzji dokona się też dzięki Duchowi Świętemu (por. 1 Kor 15,45)⁷⁸. Chrystus zmartwychwskrzeszony przez Ducha Świętego jest dla chrześcijan źródłem życia tego samego Ducha (por. Rz 8,9—11; 1 Kor 15,44n)⁷⁹. Nowość Ducha sprowadza się do prawdy o zmartwychwstaniu, w przebiegu którego czynny jest Duch Święty Odnowiciel zapowiedziany na czasy mejsjańskie, ostateczne⁸⁰. Według Rz 8,11n Duch Święty będąc zasadą zmartwychwstania Chrystusa sprawi, że na skutek solidarności wszystkich ludzi z Chrystusem zmartwychwstałym ciała wiernych będą ciałem duchowym (*soma pneumatikon* — 1 Kor 15,44). Immanentne działanie Ducha osiągnie wówczas swój szczyt. Upodabnianie do Syna Bożego (por. Rz 8,29n) rozciągnie się także i na ciało (por. Flp 3,21)⁸¹. Na podstawie Rz 8,11 można stwierdzić, że Duch Święty poprowadzi do końca dzieło upodabniania do Syna Bożego na sposób przyczyny jakby narzędziowej⁸².

III. SOLIDARNOŚĆ NOWEGO STWORZENIA Z CHRYSYSEM

Św. Paweł nazywając dzieło zbawcze Boga nowym stworzeniem (2 Kor 5,17; Ga 6,17 — *kaine ktisis*), w obydwu wypadkach łączy je z osobą Chrystusa. Cała idea nowego stworzenia u Pawła traktowana jest chrystologicznie⁸³. To właśnie historyczny moment zbawczej śmierci Chrystusa wprowadza na świat nowe stworzenie. To jest nowym aspektem idei nowego stworzenia w NT⁸⁴. Pozostając pod wpływem nauki proroków o nowym stworzeniu, u których ma ono charakter zbawczo-antropologiczny⁸⁵, Paweł mówi o istotowo religijnym nowym stworzeniu człowieka, które wpływa także na nowe stworzenie całego kosmosu. Specyfika Pawłowej idei nowego stworzenia leży w jej ujęciu chrystologicznym. Razem z Chrystusową śmiercią i zmartwychwstaniem weszło na świat końcowe nowe stworzenie⁸⁶. Sam termin *kaine ktisis* zapożyczył Apostoł z judaizmu, gdzie

⁷⁶ K. Romaniuk, *Kyrios i pneuma*, 220.

⁷⁷ G. Lindeskog, *Studien zum neutestamentliche...*, 237 n.

⁷⁸ A. Jankowski, *Duch Święty a zmartwychwstanie ciała*, CzST 4 (1973) 65—78; J. Kozyra, *Aspekty teologiczne paruzji Chrystusa w 1 Kor 15*, Lublin 1974, 41 n. 65 n (mps).

⁷⁹ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 59 n.

⁸⁰ A. Jankowski, *Duch Odnowiciel*, 140.

⁸¹ A. Jankowski, *Spiritus Consummator*, 35.

⁸² F. Durwell, *La résurrection de Jésus, Mystère du Salut*, Paris 1954, 115; I de la Potterie-S. Lyonnet, *La vie selon l'Esprit...*, 31—63.

⁸³ F. Mussner, *Schöpfung in Christus. Mysterium Salutis*, hrg von Feiner-Löhrer, Einsiedeln-Köln 1967, 445—463.

⁸⁴ G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 269; oraz *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 88.

⁸⁵ G. Schneider, *Neuschöpfung des Menschen...*, 57.

⁸⁶ G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 270.

szczególnie w literaturze apokaliptycznej używano wyrażenia *berijah ha-daśah* (nowe stworzenie)⁸⁷.

W centrum głoszonej przez Pawła Ewangelii znajduje się nauka o krzyżu Chrystusa (por. Ga 6,12,14; 1 Kor 1,17,23). Przez krzyż Chrystusa cały świat został ukrzyżowany (w Ga 6,14 chodzi o świat grzechu i śmierci). Ten stary świat razem ze starą ekonomią zbawienia musi ustąpić miejsca nowemu stworzeniu⁸⁸. Stary świat nazwano w Ga 6,14n obrzezaniem i nieobrzezaniem (*peritome* i *akrobystia*). Jest to powtórka z Ga 5,6 i 1 Kor 7,19 w negatywny sposób określająca cechy nowej ekonomii zbawienia. Mówiąc o bezwartościowości i zakończeniu dawnej ekonomii zbawczej negatywnie określono, czym nie jest nowa ekonomia zbawcza⁸⁹. Człowiek razem ze starym światem i z Chrystusem ma być ukrzyżowany (por. Ga 3,27—29), a wówczas stanie się nowym stworzeniem (por. Ga 6,15). Krzyż Chrystusa unicestwia wszystko, co stoi na przeszkodzie nowemu stworzeniu. Przez śmierć Chrystusa nastąpi koniec dla starego świata (por. Ga 6,12—15; 2 Kor 5,14). Chrześcijanin złączony z Chrystusem na krzyżu, razem z Nim umierający dla starej ekonomii zbawczej staje się nowym stworzeniem⁹⁰. Na krzyżu ludzkość została uwolniona od mocy przeciwnych zbawieniu, głównie od stanu grzechowego (*hamartia*) i od śmierci (*thanatos*) oraz od tego, co ten stan spowodowało, czyli od Prawa (*nomos* — por. Ga 3,13—18)⁹¹. Także ciało (*sarx*), ta sfera grzesznych mocy, razem z Chrystusem zostało ukrzyżowane (por. Ga 5,24; Rz 6,6), i tak stary człowiek umarł na krzyżu (por. Ga 6,14).

Krzyż Chrystusa oznacza śmierć wszystkich (por. 2 Kor 5,14). To pójście za Chrystusem ukrzyżowanym sprawia, że kto jest w Chrystusie, ten jest nowym stworzeniem⁹². Wstąpienie razem z Chrystusem w nową ekonomię zbawienia przez krzyż, która polega także na łączności z Chrystusem zmartwychwstałym⁹³, co jest z kolei pozytywną cechą nowego stworzenia (por. Ga 3,27; Rz 6,5n)⁹⁴, nie jest tylko jednorazowym aktem, lecz trwałym już stanem⁹⁵.

Łączność z Chrystusem ukrzyżowanym, umarłym dla grzechu i zmartwychwstałym dla życia wiecznego, dokonuje się w chrzcie (por. Rz 6,3n).

Skutkiem dzieła zbawczego dokonanego przez Chrystusa jest wspólna z Nim śmierć i zmartwychwstanie (por. 2 Kor 5,14)⁹⁶. Chrystus jako reprezentant całej ludzkości mającej umrzeć dzięki grzechowi (por. Rz 7,4), sam stał się dla nas grzechem, aby nas usprawiedliwić (por. 2 Kor 5,21). Chrystus umarł i zmartwychwstał dla wszystkich (por. 2 Kor 5,15).

⁸⁷ Por. Księga Jubileuszów 1,29; 4,26; Henoch Etiopski 72—82, 91,93; G. Schneider, *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 35—42; E. Sjöberg, *Wiedergeburt und Neuschöpfung...*, 71, 73.

⁸⁸ G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 264.

⁸⁹ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 24; A. Jankowski, *List do Galatów*, Kraków 1973, 97 n; H. Schlier, *Der Brief an die Galater*, Leipzig 1967, 282; F. Mussner, *Der Galaterbrief*, Freiburg 1974, 415.

⁹⁰ G. Schneider, *Neuschöpfung des Menschen...*, 58.

⁹¹ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 30.

⁹² G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 265.

⁹³ A. Oepke, *Der Brief des Paulus an die Galater*, Berlin 1960, 161 n.

⁹⁴ A. Jankowski, *List do Galatów*, 97.

⁹⁵ H. Schlier, *Der Brief an die Galater*, 282 n.

⁹⁶ F. Hahn, *Siehe, jetzt ist der Tag des Heils, Neuschöpfung und Versöhnung nach 2 Kor 5,14 n*, *EvTh* 33 (1974) 144—252; W. G. Kümmel, *Theologie des NT*, Göttingen 1972, 126—133.

Właśnie w chrzcie uczestniczymy w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa (por. Rz 6,11n)⁹⁷. Przez chrzest dokonuje się w człowieku to, że jest w Chrystusie, czyli staje się nowym stworzeniem (por. 2 Kor 5,17)⁹⁸. Paweł rozumie nowe stworzenie w sensie eschatologicznym. Wskazuje na to kontekst 2 Kor 5,17b: stare rzeczy przeminęły, a wszystko stało się nowe. Tekst ten nawiązuje do Iz 43,18; 65,17n. Tam słowa powyższe brzmią triumfalnie jako osiągnięcie pełni zbawienia. To jednak, co Iz wypowiedział w znaczeniu kosmicznym, Paweł zastosował w odniesieniu do nowego stworzenia w człowieku, które dokonuje się przez chrzest⁹⁹. To nowe stworzenie ujmuje jednak Apostoł uniwersalistycznie. Chrześcijaństwo zostało powołani do życia w nowym porządku stworzenia, zapoczątkowanym w momencie chrztu (por. 2 Kor 5,17). Powstaje wtedy świat realnie nowy, w którym liczy się już nie poznanie zmysłowe, lecz poznanie na sposób Ducha Świętego dotyczące Chrystusa zmartwychwstałego (por. 2 Kor 5,16). Dawna rzeczywistość już się odtąd nie liczy. Wprawdzie prozelici też nie wspominali życia przeszłego po przejściu na judaizm, i to nazywano nowym narodzeniem, lub nowym stworzeniem¹⁰⁰, ale dla Pawła owe przeszłe rzeczy oznaczają jednak co innego. Jemu chodzi o zasadniczą, realną różnicę między starym światem a nowym stworzeniem¹⁰¹. Nowe stworzenie pociąga za sobą zmianę porządku moralnego w człowieku i w całym kosmosie (por. 2 Kor 5,19). Świat i człowieka różdartego wewnątrznie przez grzech (2 Kor 5,19; Rz 7,17—25) pojednał Bóg ze sobą w Chrystusie. Wszystko bowiem ma swe źródło w Bogu. Dlatego też wszystko do Boga wraca, bo od Niego pochodzi. Bóg nie przestaje ciągle dokonywać nowości w historii, nieustannie od początku dziejów. Bóg ciągle stwarza. Owa czynność stwórcza — *bara'* — oznacza czynienie czegoś nowego. Jest ona czynnością właściwą tylko Bogu (por. Lb 16,30)¹⁰².

Paweł przekroczył aluzję judaizmu o nowym stworzeniu, ujmując zbawienie wszystkiego bardziej uniwersalistycznie, co dokonało się w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa¹⁰³. Idea zerwania z przeszłością i radykalna odnowa była nie do pogodzenia z ciasnym partykularyzmem judaizmu¹⁰⁴. W 2 Kor 5,18—21 Apostoł poprawia naukę judaizmu o pojednaniu z Bogiem polegającym na zapomnieniu win, co nazywa się też nowym stworzeniem. Paweł stwierdza, że Bóg nie bierze już więcej pod uwagę naszych win, bo został usatysfakcjonowany w swojej sprawiedliwości przez śmierć Jezusa Chrystusa na krzyżu¹⁰⁵. Świat skażony grzechem, podzielony z powodu Prawa (por. Ga 3,23—28) i oddalony od Boga, razem z Chrystusem umarł na krzyżu (por. 2 Kor 5,21; Ga 6,14n). W ciele zmartwychwstałego Chrystusa Bóg stworzył nowy świat i nowego człowieka¹⁰⁶ jako nowe stworzenie, przez które Bóg pojednał świat ze so-

⁹⁷ B. Rey, *Créés dans le Christ...* 35—37.

⁹⁸ G. Schneider, *Neuschöpfung des Menschen* 59; tenże: *Die Idee der Neuschöpfung*, 265.

⁹⁹ G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 265

¹⁰⁰ E. Sjöberg, *Wiedergeburt und Neuschöpfung...*, 44—84.

¹⁰¹ B. Rey, *Créés dans le Christ...* 37 n.

¹⁰² Tamże, 39.

¹⁰³ Tamże, 43.

¹⁰⁴ H. Strack, P. Billerbeck, *Kommentar zur NT...*, II, 421; E. Dąbrowski, *Listy do Koryntian*, 428 n.

¹⁰⁵ M. E. Boismard, *Baptême et Renouveau*, LeV 29 (1956) 110.

¹⁰⁶ Tamże, 110.

bą¹⁰⁷. W Chrystusie zmartwychwstałym Bóg Ojciec realizuje wypełnienie pierwszego stworzenia, co nazywa się pełnią czasów (por. 2 Kor 2,17b; Ga 4,4). Jest to wypełnienie czasu obietnic w czasach realizowania nowości (por. Ga 3,16.29; 2 Kor 5,17). Grzeszna ludzkość znajduje teraz cel, do jakiego została stworzona (por. Ga 6,16; 2 Kor 5,19). Przez zjednoczenie z Chrystusem w chrzcie (por. Ga 3,27) wierni mają udział w powszechnym usprawiedliwieniu (por. 2 Kor 5,15.21) i zostają powołani do stanowienia prawdziwego, Bożego Izraela (por. Ga 6,16)¹⁰⁸. Nowe stworzenie jest w Chrystusie nowym stanem świata (por. Ga 6,15)¹⁰⁹. W Chrystusie została odkryta pełna istota nowego stanu świata pojednanego z Bogiem (por. 2 Kor 5,17n)¹¹⁰. Chrystus jest zasadą dla nowego stworzenia. W Nim wszyscy ludzie zostali wezwani do odnowienia, a cały świat do zmiany oblicza. Chrystus jest więc Drugim Adamem, obrazem Boga i nowym człowiekiem¹¹¹.

Św. Paweł chcąc ukazać solidarność nowego stworzenia z Chrystusem, posługuje się też typologią Dwóch Adamów. Przedstawia on nowe stworzenie, które dzięki nowemu Adamowi otrzymuje życie wieczne (Rz 5) oraz jest zmartwychwskrzeszone w Chrystusie (1 Kor 15). W tekstach tych Adam występuje w roli osoby zbiorowej, reprezentując całą ludzkość jako głowa rodzaju ludzkiego. Z pierwszym i Drugim Adamem wszyscy się solidaryzują na mocy łączności z protoplastą¹¹². Grzech pierwszego Adama stał się przyczyną śmierci wszystkich ludzi, sprawiedliwość zaś przyniesiona przez Chrystusa jest przyczyną życia wiecznego również dla wszystkich (por. Rz 5,12—21). Przez Adama wszyscy umarli (por. Rz 5,12—14; 18—19; 1 Kor 15,21—22) wskutek solidarności z Adamem grzesznikiem¹¹³. Śmierć bowiem jest karą za grzech (por. Rdz 2,17; 3,19). Nie chodzi tu o grzech osobisty człowieka obecnie żyjącego, który byłby przyczyną jego śmierci, lecz raczej o stan grzeszności, stan bycia winnym. I takie bowiem znaczenie może mieć czasownik *hamartanein* — zgrzeszyć. Wina ta została zaciągnięta przez głowę ludzkości — Adama, i my na zasadzie łączności z nim także jesteśmy winni¹¹⁴. Paweł przeniósł uniwersalny charakter grzechu Adama na uniwersalny charakter zbawczego czynu Chrystusa (por. Rz. 5,15; 2 Kor 5,14), jako że Adam jest typem Chrystusa (Rz 5,14). Dzieło zbawcze Chrystusa jest jednak o wiele większe niż przestępstwo Adama (por. Rz 5,15—17, 20—21). Dzieło zbawcze nazwane w Rz 5,15.17.21 łaską i darem Bożym jest dziełem Chrystusa, który na krzyżu zmanifestował miłość Boga do ludzi — grzeszników (por. Rz 5,6—8)¹¹⁵. Również w Flp 2,6—11 można by się dopatrzeć typologii dwóch Adamów zastosowanej odnośnie do nowego stworzenia. W Flp 2,6

¹⁰⁷ H. Schwantes, *Schöpfung der Endzeit. Ein Beitrag zum Verständnis der Auferweckung bei Paulus*, Stuttgart 1963, 30.

¹⁰⁸ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 42.

¹⁰⁹ G. Schiwy, *Weg in NT*, Würzburg 1967, III, 307.

¹¹⁰ Tamże, 239n.

¹¹¹ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 43.

¹¹² B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 49; J. De Fraine, *Adam et son lignage. Etude sur la notion de personnalité corporative dans la Bible*, Neuchâtel — Paris 1959, 18;

J. Kozyra, *Aspekty teologiczne...*, 16 n.

¹¹³ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 49, 65—67.

¹¹⁴ L. Ligier, *Péché d'Adam et péché du monde*, Paris 1961, II, 266 n; B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 67—70

¹¹⁵ B. Rey, *Créés dans le Christ...* 70—74.

znajdujemy aluzję do przestępstwa pierwszego Adama (por. Rdz 3,5). Chrystus nie skorzystał ze sposobności (*ouk harpazein*), by być na równi z Bogiem, jak to pragnął uczynić ktoś inny. Tym kimś innym, którego Apostoł nie nazywa po imieniu, był Adam. On będąc tylko człowiekiem, chciał być jak Bóg. Chrystus zaś, będąc Bogiem, chciał być całkowicie podobny do człowieka. W Flp 2,8 posłuszeństwo Chrystusa wobec Boga przeciwstawiono nieposłuszeństwu Adama, które sugerowano już w Flp 2,6. Nawiązanie zaś do idei Sługi Jahwe (Flp 2,7n) powoduje, że dzieło uniżenia Jezusa aż do śmierci krzyżowej i wywyższenie, które dokonało się w Chrystusowym zmartwychwstaniu, przechodzi w skutkach na wszystkich ludzi, podobnie jak o powszechności zbawienia czytamy w pieśniach o Słudze Jahwe¹¹⁶ Iz 42,1—9; 49,17; 50,4—9; 52,13—53,12.

Na zasadzie typologii w Chrystusie wszyscy są zmartwychwskrzeszeni lub ożywieni (por. 1 Kor 15,21.22.45). Słowa te są w tym wypadku synonimami¹¹⁷. W Chrystusie rodzi się nowa ludzkość. Chrystus jest pierwocinami spośród umarłych, spełnia On funkcję *aparche* (por. 1 Kor 15,20.23), czyli ma pierwszeństwo chronologiczne i jest zasadą, wg której za Nim postępują inni¹¹⁸. Chrystus będąc pierwszym z nowego stworzenia, przynosi życie (por. 1 Kor 15,45). Jest On pierwszym człowiekiem czasów ostatecznych, jako Ostatni Adam stwarzający nowe życie duchowe (por. 1 Kor 15,45; 1 Tm 6,13)¹¹⁹. Paweł w 1 Kor 15 woli posługiwać się słowem *zoopoiein* (ożywić) zamiast *egeirein* czy *anistemi* (zmartwychwskrzeszać), bowiem pomaga mu to nawiązać do idei stworzenia (tak np: 1 Kor 15,36 45)¹²⁰. Tak jak z konieczności wszyscy złączeni z Adamem muszą umrzeć, tak też wszyscy złączeni z Chrystusem koniecznie muszą zmartwychwstać. Chrystus jako głowa całej ludzkości zmartwychwskrzeszonej już zmartwychwstał jako pierwszy (*aparche*) w kolejności (*tagma*) spośród całej grupy ludzi (por. 1 Kor 15,22.23)¹²¹. Chrystus był nie tylko pośrednikiem stworzenia przy pierwszym akcie stwórczym Boga, ale jest także pośrednikiem nowego stworzenia chrześcijan. My zostaliśmy zmartwychwskrzeszeni przez Niego (por. 1 Kor 8,6; Kol 1,15—20)¹²². Bóg zaś nie tylko jest zdolny stworzyć ciało duchowe (*soma pneumatikon*), ale już je stworzył w osobie Chrystusa uwielbionego. Nasze ciała zmartwychwstałe będą na Jego wzór (por. 1 Kor 15,42—49). W 1 Kor 15,44—46 Paweł opisuje właściwości charakterystyczne dla nowej ludzkości narodzonej z Chrystusa. Nawiązuje tu do tekstu Rdz 2,7. Chrystus — Ostatni Adam, dzięki Duchowi ożywiającemu (*pneuma zoopoion* — 1 Kor 15,45) ma życie w sobie samym i stał się zasadą, wg której wszyscy będą ożywieni. Pierwszy

¹¹⁶ Tamże, 79—85.

¹¹⁷ R. Bultmann, art. *zoopoieo*, TWNT, II, 376 n.

¹¹⁸ G. Dellling, art. *Aparche*, TWNT, I, 484; B. Rey, *Crées dans le Christ...*, 47—50; J. Kozyra, *Aspekty teologiczne...*, 14; J. Kremer, *Zmartwychwstanie Jezusa przyczyną i wzorem naszego zmartwychwstania*, Conc 1—2/7 (1971) 236.

¹¹⁹ G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 266; J. D. G. Dunn, *Last Adam Life giving Spirit*, Festschrift für C. Moule, London—New York 1973, 127—141; J. Harvey, *La resurrection de Jesus et la notre*, w: L. Audet, *Resurrection, Esperance humane et don de Dieu*, Hier et Aujourd'hui 8 (1971) 7—26.

¹²⁰ H. Schwantes, *Schöpfung der Endzeit...*, 56—60.

¹²¹ C. Spicq, *Dieu et l'homme selon NT*, Paris 1961, 283.

¹²² G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 266; G. Lindeskog, *Studien zum neutestamentliche...*, 210.

zaś Adam stał się tylko duszą żyjącą (*psyche zosa*), nie miał życia sam od siebie, lecz otrzymał je z zewnątrz od Boga¹²³.

Ideę nowego stworzenia znajdujemy także w teologii obrazu (*eikon*) Boga, którym jest Chrystus. Pierwszy Adam został stworzony wg obrazu Boga (por. Rdz 1,27). To podobieństwo człowieka do Boga, obrazowość Boga w człowieku przekazuje Adam swoim potomkom (por. Rdz 5,1.3.). Chrystus jest obrazem Boga w sensie absolutnym¹²⁴ i przekraczającym wszystkie dotychczasowe modele (por. 2 Kor 4,4; Kol 1,15 oraz: 1 Kor 15,49; 2 Kor 3,18; Rz 8,29; Kol 3,10). Chrześcijanin jest uformowany na obraz Syna Bożego pierwotnego (por. Rz 8,29). Chrystus jest obrazem wzorcowym dla stworzenia pierwszego i ostatniego, nowego stworzenia (por. Kol 1,15—20). Chrystus jako obraz Boży stanowi zarazem początek (*arche*) i zasadę zmartwychwstania nowego stworzenia (por. 1 Kor 15,20. 23; Kol 1,15.18—20), podobnie jak Mądrość Boża była i pierwocinami, i na początku całego stworzenia (por. Syr 1,4—9; 24,9; Mdr 7,26; 9,1; Prz 3,19; 8,22, do którego paralelę stanowi tekst Kol 1,15). Chrystus jest typem nowego człowieka, zasadą nowej ludzkości, która ma nosić Jego obraz (por. 1 Kor 15,49). W osobie Chrystusa rozpoczyna się nowy świat. Chrystus przewodzi wszystkiemu, stał się źródłem życia dla wszystkich ludzi żyjących wg nowego porządku. Stał się zarazem pełnią (*pleroma*) i pojednaniem wszystkich z Bogiem (por. Kol 1,19—20)¹²⁵. W chrzcie człowiek został na nowo stworzony wg wzoru Ostatniego Adama — światłego obrazu Boga. Nowe stworzenie człowieka wg nowego obrazu Boga wprowadza istnienie nowej ludzkości, w której wszystko, co jest przeciwne zbawieniu, zostaje usunięte (por. Kol 3,11). Dlatego nowa ludzkość wraca do swojej pierwotnej jedności, jak było na początku przy pierwszym stworzeniu.

Kiedy już wszyscy ludzie staną się nowym obrazem Boga, wtedy spełni się ostatecznie wola Stwórcy, który chciał uczynić człowieka na swoje podobieństwo i obraz (por. Rdz 1,26n). Ta nowa jedność ludzkości przewyższa swą pierwotną harmonię, ponieważ została dokonana w Chrystusie (por. Ga 3,27n)¹²⁶. Uczestnictwo człowieka ochrzczonego w chwale Chrystusa (por. 2 Kor 3,18) jest podobne do noszenia obrazu Boga. Wprawdzie Paweł nie mówi wprost, że pierwszy Adam stracił obraz Boży. Kiedy jednak Chrystus przynosi najwłaściwszy obraz Boga, to noszenie go jest ową nowością, której przedtem nie było (por. Ef 4,24; Kol 3,10)¹²⁷. Chrystus sam jest pierwszym nowym człowiekiem (por. Ef 2,15), z którym przez śmierć i zmartwychwstanie w chrzcie zjednoczeni są wszyscy ludzie (por. Ef 2,4—10; Kol 2,11—13). Przez krzyż Chrystus przyniósł zbawienie wszystkim (por. Ef 2,11—22). Polega ono na zjednoczeniu w Chry-

¹²³ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 55, 59; R. J. Sider, *The Pauline Conception of the Resurrection Body in 1 Kor 15*, 35—54, NTS 21/3 (1975) 428—439; L. Audet, *Avec quel corps les justes ressuscitent-ils? Analyse de 1 Cor 15,44*, *Studie in Religion* 1,3 (1971) 165—177; R. Morissete, *L'expression soma en 1 Cor 15 et dans la littérature paulinienne*, RSPT 56 (1972) 223—239; *L'antithese entre le psychique et le pneumatique en 1 Cor 15,44—46*, RSR 46 (1972) 97—143; *La chair et le sang ne peuvent héritée du Règne de Dieu*, 1 Cor 15,50, ScEs 26 (1974) 39—67.

¹²⁴ G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 266.

¹²⁵ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 164, 217, 226.

¹²⁶ G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 266 n.

¹²⁷ Tamże, 269.

stusie rozdzielonej ludzkości (por. Ef 2,14—18). Ten nowy porządek jest nowym stworzeniem zainaugurowanym przez Chrystusa i w Chrystusie¹²⁸. Przez Chrystusa osiągnęliśmy pokój, jaki był pierwotnie po stworzeniu, a który został zniszczony przez grzech Adama (por. Ef 2,14—15). Chrystus sam jest bowiem naszym pokojem (por. Ef 2,14; Kol 3,9). Pokój (*eirene*, *šalom*) jest synonimem życia (*zoe*). Pokój bowiem oznacza zbawienie, stan ostatecznej pełni i końcowy stan nowego stworzenia¹²⁹.

Chrystus jako nowy człowiek spełnia rolę nowego Adama, głowy nowej ludzkości¹³⁰. Przez swoją śmierć i zmartwychwstanie stworzył On w sobie nowego człowieka i jest nim w sposób wyjątkowy¹³¹. Jego ciało zmartwychwstałe jest źródłem nowego życia dla tych, którzy są z Nim zjednoczeni przez chrzest. Chrystus jako nowy człowiek jest pierwotnym spośród umarłych (por. Kol 1,18). Dlatego Jego ciało jest ciałem nowego człowieka (por. Kol 3,27) i to jest odtąd jedyną rzeczywistością. To, co się dokonało w głowie ludzkości, w Chrystusie, to też musi się stać udziałem wszystkich ludzi. Dlatego trzeba rozgłaszać tajemnicę śmierci i zmartwychwstania Chrystusa wszystkim (por. Ef 2,17—22), aby w chrzcie oblekli się w nowego człowieka, czyli w Chrystusa¹³².

IV NOWY CZŁOWIEK I JEGO NOWE ŻYCIE JAKO OWOC DZIEŁA ZBAWIENIA

Nowe stworzenie, będąc wynikiem zbawczej działalności Ducha Świętego i rezultatem łączności z Chrystusem ukrzyżowanym i zmartwychwstałym, dotyczy w pierwszym rzędzie człowieka, a poprzez niego i całego wszechświata. Zbawienie dokonane przez Chrystusa zakłada gruntowną przemianę człowieka (por. Rz 12,2; Ef 4,23), realną odnowę¹³³. Nowe stworzenie dokonuje się w chrzcie (por. Rz 6,3—11). Tam stary człowiek umiera razem z Chrystusem (por. Rz 6). Chrzest stanowi dla człowieka wejście, zanurzenie w paschę Chrystusa i to nazywa się postępowaniem w nowości życia (por. Rz 6,4 — *en kainoteti zoes*), co jest równoznaczne z wyrażeniem w Rz 7,6: postępować w nowości Ducha (*en kainoteti pneumatos*)¹³⁴. Nowość ta wskazuje na nowy świat, eschatologiczny, rozpoczęty w ciele Chrystusa zmartwychwstałego¹³⁵. Stoi on w opozycji do świata starego. Nowość życia przeciwstawia Paweł staremu sposobowi postępowania, staremu człowiekowi. Odtąd należy już przestać służyć grzechowi¹³⁶. Przez chrzest człowiek wchodzi bowiem w nowe życie, które wg Rz 6,4 nie jest jeszcze w pełni życiem wiecznym, ostatecznym, lecz obecnym życiem moralnym. To nowe życie jest jak gdyby ukryte wewnątrz nas i ujawnia się na razie przez moralne postę-

¹²⁸ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 131—137.

¹²⁹ W. Foerster, art. *eirene*, TWNT, II, 412; G. Lindeskog, *Studien zum neutestamentliche...*, 240.

¹³⁰ H. Schlier, *Der Brief an die Epheser*, Leipzig 1968, 134 n; J. Jervell, *Imago Dei*, Göttingen 1960, 245.

¹³¹ C. Spicq, *Dieu et l'homme selon NT*, 122.

¹³² B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 138 n.

¹³³ C. Spicq, *Theologie morale du NT*, Paris 1965, I, 61—109.

¹³⁴ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 95 n.

¹³⁵ G. Schneider, *Neuschöpfung des Menschen...*, 59.

¹³⁶ G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 267

powanie. Nowy człowiek ma postępować wg nowej etyki¹³⁷. Trzeba umrzeć razem z Chrystusem dla grzechu. Do pełni zmartwychwstania dopiero dojdziemy (por. Rz 8,4; 2 Kor 10,2; Ef 2,2; Kol 3,7). Na razie jesteśmy w drodze. Pełni uczestnictwa w zmartwychwstaniu Chrystusa dostąpimy przy naszym zmartwychwstaniu (por. 1 Kor 15,20—23.49—57)¹³⁸. Nowe życie otrzymane w chrzcie oznacza, że stare życie się już skończyło (por. Rz 7,5; Kol 2,15) i odtąd panuje nad nami łaska (por. Rz 6,14; 7,1n). Stary człowiek został razem z Chrystusem ukrzyżowany w chrzcie (por. Rz 6,6). Nasze ciało nie jest już więcej ciałem śmierci, tzn. nie podlega już całkowicie mocy śmierci, lecz pozostaje jeszcze jednak nadal ciałem śmiertelnym (por. Rz 6,12). Nadal w człowieku istnieje napięcie między ciałem śmiertelnym a pełnią zmartwychwstania (por. Rz 6,8). Pełnia nowego życia też będzie dziełem Chrystusa. W chrzcie zaznaczono nowy początek, nową sytuację, nowy horyzont. Zerwaliśmy bowiem z grzechem, czyli on już w nas całkowicie nie panuje, ale to nie znaczy, że go teraz w ogóle nie ma (por. Rz 6,12.14). Nowe życie rozpoczyna w nas walkę dobra ze złem. Jest nowym wydarzeniem, stoi ono pod znakiem nowej nadziei zwycięstwa *pneuma* nad *sarx*, czyli mocy Bożej nad mocami zła. Skoro umarliśmy z Chrystusem, to z Nim i żyć będziemy (por. Rz 6,11.8.6,5; 5,17)¹³⁹. Konieczność śmierci starego człowieka w chrzcie (por. Rz 6,6n) ukazano także w 1 Kor 5,7n. Nowy kwas, który jak nowe stworzenie zapoczątkowuje przez ofiarę paschalną Chrystusa nowy świat i nowego człowieka (nowe ciasto), domaga się odrzucenia starego kwasu¹⁴⁰. Chrystus tworzy bowiem nową formę życia w człowieku. Dokonuje się w nim zasadnicza przemiana przez przyobleczenie się w Chrystusa. Odtąd człowiek jest już całkiem pod wpływem Chrystusa i można by go nazwać Chrystusowym¹⁴¹. Stary człowiek jest pod władzą grzechu i zdąża do śmierci. Umiera on razem z Chrystusem ukrzyżowanym w chrzcie, stając z Nim jedność (por. Rz 6,1—11; Ga 6,14n). Wejście do nowego życia razem z Chrystusem jest rozpoczęciem drogi ku jego pełni (por. Rz 8). Obecnie mamy do czynienia z eschatologią już częściowo zrealizowaną¹⁴². W chrzcie przechodzimy od człowieka starego do człowieka nowego (por. Kol 3,5—15). *Sarx* i grzech starego człowieka umarły już w chrzcie. Narodził się zaś nowy człowiek do nowego życia, który już uczestniczy w zmartwychwstaniu Chrystusa. Dlatego zasadą nowego życia jest odrzucenie, zdjęcie z siebie starego człowieka i przywdzianie człowieka nowego (por. Kol 3,9n; Ef 4,22—24). Ubrać się w nowego człowieka, tzn. przyoblec się w Chrystusa (por. Ga 3,27)¹⁴³ oraz zanurzyć się w Chrystusa (por. Kol 2,11)¹⁴⁴. To jest zasadą mistyki chrześcijańskiej moralności.

¹³⁷ G. Schneider, *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 82.

¹³⁸ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 98 n; L. Cerfaux, *Le Christ dans la theologie de Saint Paul*. Paris 1954, 256 n

¹³⁹ G. Bornkamm, *Taufe und das neues Leben*; w: *Das Ende des Gesetzes*, München 1961, I, 45—49.

¹⁴⁰ M. E. Boismard, *Conversion et vie nouvelle dans S. Paul*, LeV 47 (1960) 76—80.

¹⁴¹ G. Lindeskog, *Studien zum neutestamentliche...* 233.

¹⁴² B. Rey, *Créés dans le Christ...* 107 n.

¹⁴³ R. Schnackenburg, *Der neue Mensch — mitte christlichen Weltverständnisses*, w: *Schriften zum NT*, München 1971, 403.

¹⁴⁴ R. Schnackenburg, *Todes und Lebens Gemeinschaft mit Christus*, w: *Schriften zum NT*, München 1971, 372.

Zrzucić starego człowieka, to odrzucić *sarx*, czyli grzeszne ciało (por. Kol 2,11). Stary człowiek należy do starego świata, będącego pod rządami Prawa (por. Kol 2,20—23). Umarł on już w chrzcie. Umarły tam także jego członki, związane z grzechem (por. Kol 2,11; Rz 6,6.12). Życie człowieka nowego nie może już być więcej kłamstwem (por. Kol 3,9). Kłamstwo jest tu jak gdyby symboliczną sumą zła, którą trzeba odrzucić. Inaczej nazwano je w Kol 3,5.8 czymś przyziemnym, a więc rozpustą, nieczystością, lubieżnością, złą żądzą, chciwością, bałwochwalstwem, gniewem, zapalczywością, złością, znieważaniem, haniebną mową. U Pawła kłamstwo jest synonimem nieprawości i niesprawiedliwości (por. Rz 1,24; 3,7; 2,8; Kol 3,6). W chrzcie człowiek odrzuca zło, a jego miejsce zajmuje człowiek nowy z sumą prawdy (por. Ga 5,7)¹⁴⁵ i sprawiedliwości (por. Ef 4,24). Sprawiedliwość w tekście Ef 4,24 oznacza stosunek do drugiego człowieka, określony przez zasady życia domowego przeniknięte przykazaniem miłości, a w stosunku do Boga oznacza ona świętość człowieka¹⁴⁶. Nowy człowiek, którego istotą jest nowy stan życia, mógłby dotyczyć również nowości czasowej (*neos*). Oznacza bowiem także rozpoczynające się dopiero życie i nowe działanie, które nie musi jeszcze łączyć się z chwałą, pełnym Bożym panowaniem. To nowe, zaczęte życie łączy się jednak z radykalnym odnowieniem wyrażonym słowem *anakainoun*, podkreślającym działanie mocy Bożej w nowym stworzeniu. To, co się dokonało w chrześcijaństwie podczas chrztu, jest zadatkami przyszłego, nowego stworzenia, którego podstawowy akt nie tylko że się już dokonał (por. Tt 3,5), lecz ma także obecnie końcową moc, ukazującą się przez odnowę wewnętrzną człowieka (por. 2 Kor 4,16). Dotyczy ona także odnowienia naszych zmysłów (por. Rz 12,2)¹⁴⁷.

Przyoblec nowego człowieka w chrzcie (por. Kol 3,10—15) to tak, jak na nowo się narodzić (por. J 3,1—21)¹⁴⁸ i prawdziwie poznawać już odtąd Boga (por. Kol 1,9; 3,10; 2,1—3; Ef 1,9n; Ga 4,8n). Poznanie Boga sprzeciwia się staremu człowiekowi (por. Rz 1; Ef 4,17—19). Poznać Boga, to pozwolić Mu się poznać (Ga 4,8), to wejść w Jego plan miłości objawionej w Jezusie, to mieć świadomość tajemnicy Bożej objawionej w Chrystusie (por. Ef 1,9n). Poznać Boga, to pozwolić Mu się ukształtować. Poznać Boga, to przez chrzest spotkać Go w Chrystusie i stać się Nim (por. Kol 3,10). Poznanie to jest owocem odnowy¹⁴⁹. Bóg ukształtował w chrzcie nowego człowieka na swój obraz (por. Kol 3,10), który jest zarazem obrazem Chrystusa będącego doskonałym wizerunkiem Ojca (por. Kol 1,15. 18—20). Pełny obraz Chrystusa osiągniemy dopiero w zmartwychwstaniu cielesnym (por. 1 Kor 15,49; Flp 3,21)¹⁵⁰. Życie nowego człowieka jest naśladowaniem Chrystusa (por. Kol 3,12—15; Ef 5,1n). Chrystus ma być dla chrześcijanina wszystkim. Chrześcijanin powinien do tego samego dążyć i tym samym się kierować, co Chrystus (por. Kol 3,2; Flp 2,5)¹⁵¹. Nowy człowiek zobowiązany jest odtąd, by postępował w prawdziwej sprawiedliwości i świętości (por. Ff 4,24). Do świętości bowiem został on wybra-

¹⁴⁵ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 108—116.

¹⁴⁶ R. Schnackenburg, *Der neue Mensch*, 400.

¹⁴⁷ Tamże, 401.

¹⁴⁸ G. Lindeskog, *Studien zum neutestamentliche...*, 251.

¹⁴⁹ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 116—121.

¹⁵⁰ Tamże, 122 n.

¹⁵¹ Tamże, 126.

ny, oddzielony spośród całego kosmosu i poświęcony Bogu (por. 1 P 1,15; 2,9n). Wezwanie nowego człowieka do naśladowania Chrystusa jest wezwaniem do miłości (*agape*), którą objawił Bóg przez śmierć swego Syna za nas na krzyżu (por. Ef 5,1n). My też tak możemy i powinniśmy kochać (por. Ga 4,6)¹⁵². Nowy człowiek stworzony w Chrystusie powołany bowiem został do dobrych dzieł (por. Ef 2,10)¹⁵³. W nowym człowieku można by wyróżnić trzy aspekty nowości:

- a) odnowę jako realnie obecny dar dany nam przez Boga,
- b) nadzieję na przyszłą pełnię doskonałości opartą na wierze w zmartwychwstanie Chrystusa (por. Kol 1,18),
- c) odnowę wewnętrzną człowieka, będącą czymś istotowo nowym, zmieniającą życie człowieka mocą Bożą¹⁵⁴.

Innym określeniem człowieka nowego jest człowiek wewnętrzny (por. Kol 3,10; 2 Kor 4,16 — *eso anthropos*)¹⁵⁵. Wyrażenie to jest pochodzenia greckiego¹⁵⁶. Bazuje ono na dualizmie: ciało — duch. Człowiek zewnętrzny — człowiek wewnętrzny. Człowiek zewnętrzny wg Rz 7,14—24 żyje pod władzą Prawa¹⁵⁷. Człowiek wewnętrzny zaś wg Rz 7,22 nie podlega już Prawu lecz Duchowi Świętemu (por. Rz 8). Człowiek wewnętrzny skupia się na rzeczywistości niewidzialnej, podlega już władzy Ducha (por. 2 Kor 4,5,16). Jest nowym bytem stworzonym na obraz Chrystusa i żyjącym dzięki Jego łasce, którą jest moc Ducha Świętego (por. Ef 3,16). Człowiek wewnętrzny jest realnością duchową człowieka ożywionego przez Ducha Świętego i wchodzącego w prawdziwe poznanie. Jest to rzeczywistość nowa, lecz nie tylko, porządku rozumowego, intelektualnego, bo okazuje się także w czynach (por. Ef 4,1)¹⁵⁸.

Wyrażenie: człowiek nowy i stary jest pochodzenia żydowskiego i ma charakter eschatologiczny¹⁵⁹. Nowy człowiek to nie tylko nowa jednostka, lecz także nowa społeczność (por. Kol 3,9—11) powstała w chrzcie (por. Ga 3,28; 1 Kor 12,13). Podobnie i przy pierwszym stworzeniu Bóg uczynił mężczyznę i kobietę jednym ciałem (por. Rdz 1,27; 2,24). Nowe stworzenie zaś przewyższało jeszcze i udoskonaliło to, które było pierwsze. Wszyscy bowiem są kimś jednym w Chrystusie (por. Ga 3,28)¹⁶⁰. Nowy człowiek jako społeczność nawiązuje także do idei Kościoła będącego Ciałem Chrystusa, czyli zbiorowością z członkami stanowiącą jeden organizm z jedną Głową — Chrystusem (por. 1 Kor 12,12; Rz 12,5; Kol 1,18). Poszczególne chrześcijanin żyje, trwa w Chrystusie jako nowe stworzenie, na podobieństwo członka nowej społeczności w Chrystusie (por. Ga 3,26n). Jedność wszystkich oznacza Ciało Chrystusa, którym jest Kościół.

¹⁵² B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 127—129; D. Barthelemy, *Dieu et son image*, Paris 1963, 244.

¹⁵³ G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 267.

¹⁵⁴ R. Schnackenburg, *Der neue Mensch*, 400.

¹⁵⁵ J. Dupont, *Syn Christo. L'union avec le Christ suivant Saint Paul*, Bruges 1952, I, 129.

¹⁵⁶ C. Spicq, *Dieu et l'homme selon le NT*, 151; J. Jeremias, art. *Anthropos*, TWNT, I, 365—367; H. Mehl-Koehnlein, *L'homme selon l'apôtre Paul*, Neuchâtel-Paris 1951, 23.

¹⁵⁷ S. Lyonnet, *L'histoire de salut selon Rom 7*, Bb 43 (1962) 118 n.

¹⁵⁸ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 151—154.

¹⁵⁹ Tamże, 155.

¹⁶⁰ G. Schneider, *Neuschöpfung des Menschen...*, 59; G. Bornkamm, *Taufe und neues Leben (Röm 6) w: Ende des Gesetzes*, München 1961, I, 47.

Charakteryzować go powinna miłość (por. Ef 4,16; Kol 3,12). Nowa ludzkość, jak i poszczególny nowy człowiek, jest obrazem docelowym, który dopiero w przyszłości w pełni będzie można zrealizować w świecie całkowicie przeobróżonym. Szczególna moc tej doskonałej społeczności, jaką jest miłość, może jednak i powinna rozwiązywać już teraz obecne napięcia i konflikty. Miłość bowiem jest eschatologiczną mocą trwającą już w obecnym świecie. W ludziach musi się dokonać nowe stworzenie, które przywróci pierwotny blask pierwszemu stworzeniu a nawet jeszcze go przewyższy¹⁶¹. Przyszła całkowita odnowa człowieka jest impulsem do obecnego działania. Nowy człowiek jest nie tylko zadaniem na przyszłość, lecz już aktualną rzeczywistością. Jest on zarazem zapowiedzią świata nadchodzącego, będącego całkowicie pod panowaniem Boga¹⁶². Nowy człowiek złączony w chrzcie z Chrystusem już teraz przedłuża w Chrystusie nowe istnienie, co do sposobu już eschatologiczne. Dzieje się tak dlatego, że Chrystus zmartwychwstały już teraz żyje życiem przeszłego eonu i już teraz posiada przyszłą chwałę (por. Kol 3,4). To sprawia, że człowiek żyjący jeszcze w obecnym eonie już związany jest z życiem światła przyszłego, i to daje moc człowiekowi, który przez Chrystusa i w Nim staje się nowym stworzeniem¹⁶³.

Chrystus napełnia sobą wszystkich należących do Niego (por. Kol 3,4). Odnowienie człowieka przez łączność z Chrystusem uwielbionym dotyczy nie tylko jego wnętrza, ducha, lecz także ciała ziemskiego, które również ma mieć w nim udział. Cały bowiem człowiek, razem z ciałem ma uczestniczyć w zmartwychwstaniu będącym osiągnięciem jego pełni (por. Rz 8,11; 1 Kor 15,20—57). Nowa ludzkość otrzymuje od Chrystusa nowy obraz Boży i wg Niego będzie uformowana (por. Rz 8,29; 1 Kor 15,49; 2 Kor 3,18; Kol 3,10)¹⁶⁴. Nowy człowiek uczestniczy w chwale jako ktoś pierwszy przed całym stworzonym światem (por. Rz 8,17; Jk 1,18). Na razie człowiek musi jeszcze razem ze światem walczyć ze złym ciałem (por. 2 Kor 10,3n). Moc do walki daje mu sam Bóg. Walka ta będzie trwała aż do paruzji. Wtedy dopiero zaistnieje doskonałe nowe stworzenie Boże (por. 1 Kor 15,20—28)¹⁶⁵. Nowy człowiek jest więc centrum świata i punktem wyjścia do odnowienia wszystkiego¹⁶⁶. Nowość zapoczątkowana przez Chrystusa wzywa każdego do nawrócenia się i dania odpowiedzi na głos Jezusa. Jest ona szansą osiągnięcia pełni człowieczeństwa, którą można jednak zmarnować (por. Hbr 6,1—9). Szansa ta nie zwalnia nikogo od całkowitego zaangażowania¹⁶⁷.

¹⁶¹ R. Schnackenburg, *Der neue Mensch*, 405—409.

¹⁶² Tamże, 399.

¹⁶³ Tamże, 402.

¹⁶⁴ G. Schneider, *Neuschöpfung des Menschen...*, 59; K. H. Schelkle, *Theologie des NT*, Düsseldorf 1970, I; *Schöpfung*, 119 n.

¹⁶⁵ J. Kozyra, *Aspekty teologiczne...*, 28—36.

¹⁶⁶ R. Schnackenburg, *Der neue Mensch*, 403 n; H. W. Stein, *Die geistliche Erneuerung...*, 1—20; T. Stramare, *La nuova umanità secondo Dio*, Div 16, 1 (1972) 103—129.

¹⁶⁷ G. Herzenberger, *Neuanfang*, PBL, 806.

V. OSTATECZNY WYMIAR NOWEGO STWORZENIA — JAKO WYNIK OSTATNIEGO AKTU STWÓRCZEGO BOGA

Nowe stworzenie człowieka ma wpływ na odnowę całego świata. To, co stanie się z całym kosmosem, to dokonało się już w człowieku, który w chrzcie został złączony z Chrystusem, stał się nowym stworzeniem¹⁶⁸ i otrzymał nowe życie (por. Rz 4,17; 6,4). Między człowiekiem a światem istnieje przedziwna solidarność¹⁶⁹. Widzimy ją już przy pierwszym stworzeniu, przy grzechu pierworodnym (por. Rdz 3,17—19) oraz przy nowym stworzeniu, przy zbawieniu (por. Rz 8,20—22). Nowy świat ma służyć nowemu człowiekowi (por. Ez 36,24—30; Iz 65,17; 66,22; Ap 21,1). Nowe stworzenie świata zapowiadane już przez proroków w ST (por. Iz 43,18; 65,17; 66,22) nawiązuje do pierwszego aktu stwórczego Boga. Jak stworzył Bóg na początku niebo i ziemię (hebrajskie określenie wszechświata), tak też i na końcu stworzy Bóg nowe niebo i nową ziemię dla wewnętrznie odnowionego ludu Bożego¹⁷⁰.

Prorok Iz przedstawił nowe niebo i nową ziemię w sposób apokaliptyczny jako ramy dla nowej ludzkości będąc pod wpływem opisów pierwszego stworzenia (por. Rdz1—2)¹⁷¹. W Izajaszowej zapowiedzi nowego nieba i nowej ziemi (Iz 65,17; 66,22) stwórcą jest sam Bóg. Akt stworzenia jest jednym z elementów historii zbawienia jako pierwszy akt miłości Boga, czyli jest dalszym stwarzaniem¹⁷². Dlatego późniejsze czyny Boga w dziejach świata i ludzkości nazywane są aktami stwórczymi. Autorzy biblijni zaś opisując je, posługują się tymi samymi terminami jak przy opisie pierwszego stworzenia¹⁷³. Czasownika *bara'* użyto w dwóch znaczeniach:

- a) określając nadzwyczajne działanie Boga w historii zbawienia,
- b) nazywając tak akt materialnego stworzenia świata¹⁷⁴.

Przymiotnik hebrajski: *hadas* (nowy) w powyższych tekstach Iz oznacza nowy akt zbawczy Boga, nowe wyjście z niewoli, którego oczekują Izraelici. Nowość ta jest więc nastawiona na przyszłość. Będzie ona wydarzeniem cudownym, tajemniczym, dotychczas jeszcze nie znanym (por. Iz 48,6) polegającym na nowym stworzeniu ludu Bożego (por. Iz 44,17—20; 43, 16—21)¹⁷⁵. Według zapowiedzi Iz 65,17n; 66,22 Bóg stworzy nowy świat pełen wesela, już niezniszczalny. Stary świat ze starym niebem zostanie zwinięty jak rulon (por. Iz 34,4). Bóg zniszczy śmierć i zapanuje odtąd zmartwychwstanie (por. Iz 25,8; 65,20; 26,16; Dn 7,1—27; 12,2). Nowy świat w wyobrażeniach ziemskich skoncentrowano w obrazie nowej Jerozolimy (por. Iz 65,18—19.21—22)¹⁷⁶. W księdze Koh 1,9n, gdzie autor bardzo pesymistycznie patrzy na teraźniejszość i przeszłość, nie ma mowy o radosnej nowości czasów przyszłych. Tutaj, na ziemi, jeśli poprze-

¹⁶⁸ R. Schnackenburg, *Der neue Mensch*, 401 n.

¹⁶⁹ O. Cullmann, *Die Schöpfung in NT*, w: *Ex auditu verbi*, Kampen 1965, 56—72.

¹⁷⁰ G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 259.

¹⁷¹ G. Schneider, *Neuschöpfung des Menschen...*, 57.

¹⁷² C. Stuhlmüller, *The Theology of Creation in second Isaias*, CBQ 21 (1959) 435.

¹⁷³ W. Anderson, art. *Creation*, IDB, I, 727.

¹⁷⁴ C. Stuhlmüller, *The Theology of Creation...*, 441—451.

¹⁷⁵ C. Westermann, art. *hadas* — neu, THAT, I, 526—530; C. Stuhlmüller, *The Theology of Creation...*, 447, 451.

¹⁷⁶ G. Schneider, *Neuschöpfung des Menschen...*, 54 n.

stać tylko na ludzkim doświadczeniu i nie dopuścić niezwykłych dzieł Bożych, nie ma rzeczywiście nic nowego¹⁷⁷.

Wyrażenie: niebo i ziemia jest w Piśmie św. odpowiednikiem hebr. *kol* oznaczającego wszystko, cały wszechświat (por. Ps 8,7; Iz 44,24), co jest odpowiednikiem greckiego terminu: *kosmos*. Treść pojęcia nieba i ziemi zapożyczono od ludów starożytnego Wschodu, które przyjmowały następującą strukturę świata: ziemia, niebo i podziemie (por. Wj 20,4). Świat jest przestrzenią wraz z wypełniającymi ją elementami¹⁷⁸.

Grzech człowieka zniszczył harmonię, jaka istniała między nim a kosmosem (por. Rdz 4,10n; 6,17; 8,21n; Jb 5,22n; 20,27). W czasach mesjańskich ma zaś nastąpić pełna harmonia człowieka i przyrody (por. Iz 11,6—9; 30,27; Am 9,13; Jl 4,18)¹⁷⁹. W Iz 65,17; 66,22 chodzi o radykalną zmianę sytuacji Izraela, o nowy, niespodziewany czyn zbawczy, z czym związana jest także zmiana świata materialnego. Spekulacje kosmologiczne są niejako podbudową, umotywowaniem idei głównej, jaką jest zbawienie. Dokona się ono na tej ziemi. Wszystkich ludzi i cały wszechświat czeka jednak lepsza przyszłość. Z tego wynika wielka radość dla człowieka¹⁸⁰. Apokaliptyczny obraz zniszczenia obecnego świata i stworzenie świata innego, doskonalszego, z podkreśleniem uniwersalizmu zbawienia znajdujemy w Iz 66,22. Apokaliptyka żydowska, rabinizm i Qumran reprezentują eschatologię dualistyczną. Z jednej strony jest Bóg, a z drugiej świat będący pod panowaniem sił przeciwnych Bogu¹⁸¹. Ten obecny świat Bóg zniszczy, a potem stworzy świat nowy, doskonały. Mówi się więc albo o zniszczeniu tego świata w dosłownym znaczeniu jako powrót do pierwotnego chaosu i spalenia go. Potem zaś ma nastąpić przekształcenie w nowy świat lub też stworzenie nowego nieba i nowej ziemi, co jest równoznaczne z nowym stworzeniem¹⁸². Do myśli tej nawiązuje w NT autor 2 P 3,13. Inna koncepcja przedstawia obecny świat jako skażony grzechem. Musi on być odkupiony w przyszłości mesjańskiej. Wzbudzenie starego świata do nowego życia będzie odnowieniem świata, czyli też nowym stworzeniem (por. Job 1,29; 4,26) polegającym na przemianie i przekształceniu starego stworzenia¹⁸³. Rabini zajmowali się głównie etyką, dlatego u nich nowe stworzenie dotyczy bardziej nowego człowieka uleczonego ze słabości, wyrwanego z niebezpieczeństwa; człowieka, któremu Bóg odpuścił i zapomniał grzechy. Nie interesowało ich stworzenie całego nowego świata¹⁸⁴.

¹⁷⁷ G. Schneider, *Neuschöpfung des Menschen...*, 61; C. Westermann, art. *hadass neu* — THAT, I, 530; I. Levy, *Rien de nouveaux sous le soleil*, NC 5 (1953) 326; F. Vattioni, *Niente di nuovo sotto il sole*, RiBL 7 (1959) 64 n.

¹⁷⁸ W. Anderson, art. *Creation* IDB, I, 725 n; H. Sasse, art. *Ge*, TWNT, I, 676—679; P. Schoonenberg, *Des Cieux nouveaux et terre nouvelle*, LV 18 (1963) 211—228; K. Schubert, art. *Neuer Himmel und neue Erde*, LThK VII, 897 n.

¹⁷⁹ A. Jankowski, *Horyzonty kosmiczne odkupienia w teologii biblijnej*, RBL 19 (1966) 34—37.

¹⁸⁰ St. Wypych, *Nowe niebiosa i nowa ziemia*, ACr 3 (1971) 227.

¹⁸¹ D. S. Russell, *The Method and Message of Jewish Apocalyptic*, London 1964, 269.

¹⁸² Por. 4 Ezdr 7; Henoch 721; H. Strack, P. Billerbeck, *Kommentar zur NT...* III, 841.

¹⁸³ D. S. Russell, *The Method and Message...*, 280; H. Strack, P. Billerbeck, *Kommentar zur NT...*, III, 840.

¹⁸⁴ H. Strack, P. Billerbeck, *Kommentar zur NT...*, II, 421; III, 843; B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 27—29.

Według pojęć qumrańskich stary świat na końcu rozpadnie się jak w pożarze. Potem powstanie nowy świat i nastąpi odnowienie wszystkiego¹⁸⁵. Apokaliptyka mówi o nowym świecie, który przyjdzie jak gdyby z góry¹⁸⁶. Ideę tę podejmuje również św. Jan w Ap 20,1; 21,1n. Paweł łączy kosmos z człowiekiem i razem rozpatruje końcowe wypadki dotyczące świata i człowieka. W Rz 8,17.23 widzimy łączność człowieka i kosmosu w cierpieniach i w chwale¹⁸⁷. Św. Paweł opiera myśl o nowym stworzeniu świata na ST. ST charakteryzuje się zaś otwartą nadzieją na całe stworzenie¹⁸⁸. Nowe stworzenie jako nowy akt stwórczy Boga, który czyni wszystko nowe, obejmuje nie tylko człowieka, ale również cały świat (por. 2 Kor 6,17)¹⁸⁹. Takiego szyfru określającego całkowitą nowość dopatrują się w kosmologicznej wypowiedzi Apostoła (*kaine ktisis*) Greshake i Schwantes¹⁹⁰. Wyzwolenia i dostąpienia pełni chwały oczekuje cały świat (*ktisis*) i człowiek, z którym ten świat jest związany (por. Rz 8,19—23). Termin *ktisis* oznacza tu wszystkie elementy kosmosu poza człowiekiem, niższe od człowieka w hierarchii bytów¹⁹¹. Człowiek w sposób specjalny oczekuje pełni zbawienia. Nowe stworzenie naszego materialnego ciała i kosmosu dokona się na pewno przy zmartwychwstaniu ostatecznym (por. 1 Kor 15,44n)¹⁹². Wtedy to Duch Boży przeniknie całkowicie ciało i powstanie *soma pneumatikon*. Będzie to przemiana radykalna także fizyczna. Zbawienie człowieka polega bowiem także na wybawieniu ciała ze zniszczalności, lecz nie z materii¹⁹³. Pojednanie człowieka ze światem skażonym przez grzech Adama zaczęło się teraz, kiedy dokonał się czyn zbawczy Chrystusa, będący nowym stworzeniem. Ponieważ ciało związane jest z materią, dlatego cały materialny kosmos będzie uczestniczył w odkupieniu naszego ciała. Jest to bowiem jedno odkupienie o podwójnym przedmiocie: najpierw człowiek, a potem cały materialny świat. Końcowa pełnia jest dopiero oczekiwana, kiedy to nowe stworze-

¹⁸⁵ Por. 1QH3, 28—36; 11—13.

¹⁸⁶ G. Schneider, *Neuschöpfung des Menschen...*, 61.

¹⁸⁷ G. Schneider, *Neuschöpfung des Menschen...*, 60; K. Romaniuk, *Perspektywy kosmiczne w soteriologii św. Pawła*, RTK 13 (1966) 1,91 n; B. Rigaux, *Creation et recreation du monde et de l'homme*, HCh 6 (1963) 29—42.

¹⁸⁸ H. J. Kraus, *Schöpfung und Weltvollendung*, EvTh 24 (1964) 484; A. Viard, *Expectatio creature*, RB 69 (1952) 337—354; J. Cambrier, *L'espérance et la salut dans Rom 8,24 w: Message et Mission*, Paris 1968, 77—107; V. Philidius, *Le soupir de la creation. Essai d'exegese Theologique de Rom 8,18—27*, Louzanne 1958, 52—93; P. Benoit, *Nous gemissons, attendant la delivrance de notre corps*, w: *Exegese et Theologie*, Paris 1961, II, 41—52; A. M. Dubarle, *Le gémissement des creatures dans l'ordre divin du cosmos*, RTP 38 (1954) 445—456.

¹⁸⁹ S. Lyonnet, *Redemption de l'univers*, LeV 48 (1960) 43—62; *Redemptio Cosmica sec. Rom 8,19—23*, VD 44 (1966) 225—242; A. M. Dubarle, *Dieu fait du nouveau*, VS 114 (1966) 430—441; W. G. Kümmel, *Die Theologie des NT*, Göttingen 1972, 209—217.

¹⁹⁰ G. Greshake, *Auferstehung der Toten, Ein Beitrag zur gegenwärtigen theologischen Diskussion über die Zukunft der Geschichte*, Essen 1969, 273; H. Schwantes, *Schöpfung der Endzeit...*, 30

¹⁹¹ K. Romaniuk, *Perspektywy kosmiczne...*, 82 n; A. Jankowski, *Horyzonty kosmiczne...*, 38 ;L. Mycielski, *Przyszłe wyzwolenie stworzenia. Egzegeza teologiczna Rz 8,19—23*, ACr 1 (1969) 123—126; S. Lyonnet, *Redemptio cosmica sec. Rom 8,19—23*, VD 44 (1966) 233.

¹⁹² J. Kozyra, *Aspekty teologiczne...*, 48.

¹⁹³ L. Cerfaux, *Le Christ dans la theologie de S. Paul*, 64.

nie obejmie sobą wszystko¹⁹⁴ (por. Rz 8,22). Pełne zwycięstwo nadejdzie, gdy razem z Chrystusem zmartwychwstaniemy na końcu czasów i przez to będziemy uczestniczyli w ostatecznym triumfie nad wszystkimi wrogimi mocami Boga (por. 1 Kor 15,20—28)¹⁹⁵. Na końcu nastąpi pełne zjednoczenie w jeden byt żyjący już tylko wg praw Boga. Bóg będzie wtedy wszystkim we wszystkich (por. 1 Kor 15,28)¹⁹⁶. Ten całkowity triumf Chrystusa zaczął się od chrztu (por. Kol 2,9n.12.15). Chrystus jest naczelną zasadą porządku nowego stworzenia. Chrystus jest też końcem, kresem wszystkich stworzeń (por. Kol 1,16)¹⁹⁷. Jako Pan zmartwychwstały jest On nowością całego stworzenia, które posiada przez Niego już teraz moc i końcową nowość dla ostatecznego wymiaru świata i ludzi. Nowość ta jest już ostateczna, trwała i doskonała¹⁹⁸. Także przyszłe odrodzenie (*paliggenesia*-Mt 19,28), będąca metaforą nowego stworzenia (por. Prz 8,25.22; Kol 1,15) wyraża istotową odnowę świata¹⁹⁹. Chodzi tu o przejście do istnienia doskonalszego, a nie o powrót do stanu poprzedniego²⁰⁰. Również odnowienie wszystkich rzeczy (wg Dz 3,20 *apokatastasis*), które dokona się przy paruzji, nie będzie powrotem do stanu poprzedniego, lecz przyniesie z sobą eschatologiczną nowość²⁰¹. Obydwa powyższe terminy odnoszą się do końcowego wypełnienia²⁰². Nowe niebo i nowa ziemia, jakie powstaną w wyniku ostatniego aktu stwórczego Boga i w 2 P 3,13 i w Ap 21,1; 20,21, dotyczą wszechświata odnowionego i przemienionego. Dlatego, że termin *kosmos* związany jest raczej z grzechem, a więc ze złem, autorzy NT opisując nowy świat, wolą nazywać go hebrajskim określeniem nowe niebo i nowa ziemia. W opisie nowego nieba i nowej ziemi w Ap 21,1; 20,1; 20,11, gdzie autor nawiązuje do Iz 65,17; 66,22, brak jest morza. Wynika to z faktu, że Izraelici widzieli w morzu mieszkanie, siedlisko wrogich mocy (Lewiatan, smok, wąż). W nowym świecie nie będzie już zła, a więc nie będzie potrzebne morze (por. Ap 21,14; 20,14; Iz 25,8)²⁰³. Nowa Jerozolima (por. Ap 21,2) jako nowy Syjon²⁰⁴ i symbol Kościoła, bo jest zarazem oblubienicą Chrystusa, i jako ojczyzna wszystkich ludzi zstępuje z nieba na ziemię, aby pojednać dwie społeczności: niebieską i ziemską, oddzielone od siebie przez grzech²⁰⁵. Połączenie się tych dwóch społeczności oraz połączenie Kościoła z kosmosem jest możliwe dzięki zniszczeniu grzechu, który był przyczyną tego podziału (por. Ap 20,11.15). W ten sposób powstało doskonałe królestwo Boże jako osiągnięty koń-

¹⁹⁴ G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 267; K. Romaniuk, *Perspektywy kosmiczne...*, 91 n; S. Wypych, *Nowe niebiosa i nowa ziemia*, ACr 3 (1971) 237.

¹⁹⁵ G. Schneider, *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 87; L. Scheffczyk, *Die Wiederkunft Christi in ihrer Heilsbedeutung für die Menschheit und den Kosmos*, w: J. B. Metz, *Weltverständnis im Glauben*, Mainz 1965, 161—183; J. Kozyra, *Aspekty teologiczne...*, 26,28—34,54.

¹⁹⁶ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 240 n.

¹⁹⁷ Tamże, 241 n.

¹⁹⁸ A. Grabner-Haider, art. Neu, PBL, 806—808.

¹⁹⁹ G. Lindeskog, *Studien zum neutestamentliche...* 251.

²⁰⁰ S. Wypych, *Nowe niebiosa i nowa ziemia*, 232; G. Schneider, *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 68—71.

²⁰¹ S. Wypych, *Nowe niebiosa i nowa ziemia*, 233 n.

²⁰² G. Schneider, *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 71.

²⁰³ A. Jankowski, *Apokalipsa św. Jana*, Poznań 1959, 273.

²⁰⁴ E. Testa, *La Nuova Sion*, SBFLA 22 (1972) 48—73.

²⁰⁵ W. Thüsing, *Die Vision des Neuen Jerusalem als Verheissung und Gottesverkündigung*, TThZ 77 (1968) 17—34.

ca i odnowiony już wszechświat²⁰⁶. Na nowej ziemi istnieje szczęśliwość rajska (por. Iz 25,8; 35,10; Ap 20,1—5)²⁰⁷. Ostateczne zamieszkanie Boga wśród ludzi dokonuje całkowitego zjednoczenia Boga z ludźmi (por. Ap 21,3). Wtedy Bóg będzie już wszystkim we wszystkim i we wszystkich (por. 1 Kor 15,28). Paweł podchodzi do dziejów świata z ideą nowego stworzenia, a nie z myślą o powrocie do stanu wcześniejszego. Apostoł nie jest pod wpływem stoickiej nauki o powrocie do czegoś wcześniejszego, ani pod wpływem gnostyckiej *apokatastasis*. Ten sam bowiem Bóg, który powołał świat do bytu przy pierwszym stworzeniu, stworzy nowe stworzenie czasów ostatecznych (por. 2 Kor 4,6). U Pawła idea nowego stworzenia traktowana jest chrystologicznie. Historyczny bowiem moment śmierci i zmartwychwstania Chrystusa wprowadza nowe stworzenie. Ten sam Chrystus jest zarazem pełnią odkupienia i zbawienia dla człowieka i całego kosmosu. W Chrystusie zamieszkuje bowiem absolutnie cała pełnia bytu (*pleroma* — por. Kol 1,19)²⁰⁸, tzn. nie tylko pełnia bóstwa, lecz także odnowiona przez Niego ludzkość i cały kosmos, czyli cały nowy świat²⁰⁹. Chrystus jako wybraniec Boży i ten, w którym Bóg zamieszkał całkowicie, jest nosicielem pleromy. Oznacza ona bowiem bliskość i obecność Boga w świecie. Nie jest ona tylko zbiorem właściwości i przymiotów Boga, lecz zawiera samego Boga, jako aktywnie udzielającego się i wszechobecnego Pana²¹⁰.

Chrystus jest pełnią świata²¹¹. Zdanie Ap 21,5: „Oto czynię wszystko nowe” oraz stwierdzenie św. Pawła w 2 Kor 5,17 — że wszystko stało się nowe i takie trwa nadal, na co wskazuje forma czasu perfectum (*gesehen*)²¹² oznacza ostatni akt Boga stwórcy i pełną realizację planu zbawienia oraz ukoronowanie dzieła odkupienia dokonanego przez Chrystusa, w którym przyczyną sprawczą jest Duch Święty²¹³.

Podsumowując powyższe badania dotyczące idei nowego stworzenia w NT, stwierdzamy że nowotestamentalna nauka o nowym stworzeniu, a szczególnie listy św. Pawła bazują na myśli ST, głównie na prorockich zapowiedziach nowego stworzenia o charakterze zasadniczej przemiany, dotyczącej najpierw wnętrza człowieka, co będzie także miało swój od-

²⁰⁶ R. Schnackenburg, *Gottes Herrschaft und Reich*, Wien 1965, 232—245.

²⁰⁷ G. Schneider, *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 71—73.

²⁰⁸ H. Langkammer, *Hymny chrystologiczne NT*, Katowice 1976, 53 n.

²⁰⁹ Sw. Paweł zmodyfikował tu w świetle biblijnej koncepcji świata pojęcie stoickiej *pleroma*. Tego zdania są tacy egzegeci, jak np. P. Benoit, *Corpus, tete, et plerome dans les épîtres de la captivité*, w: *Exegese et theologie*, Paris 1961, II, 138; J. Dupont, *Gnosis. La connaissance religieuse dans les épîtres de S. Paul*, Louvain 1949, 453—476; A. Jankowski, *Pełnia w listach więziennych*, w: *Listy więzienne*, Poznań 1963, 531—537. A. Feuillet uważa zaś, że św. Paweł był nie tyle pod wpływem myśli stoickiej co raczej pod wpływem starotestamentalnej idei zamieszkania Boga, a szczególnie Bożej Mądrości wśród ludzi (por. Prz 8,18 20 n; Mdr 7,11—14; Iz 24,10; 33,21; Za 1,16). Wg Feuilleta zarówno w Mesjaszu, jak i w Mądrości Bożej przebywa pełnia Daru Bożego, czyli jest to zamieszkanie Boga wśród ludzi (por. J 1, 14.16) por. *Le Christ Sage de Dieu d'après les épîtres pauliniennes*, Paris 1966, 233—238.

²¹⁰ N. Kehl, *Der Christushymnus im Kolosserbrief*, Kol 1, 12—20, Stuttgart 1967, 120—125.

²¹¹ J. Jeremias, *Jesus als Weltvollender*, Gütersloh 1930, 73. 86—88.

²¹² R. Harrisville, *The Concept of Newness in the NT*, Minneapolis 1960, 102.

²¹³ W obydwu powyższych przypadkach (Apokalipsa 21,5; 2 Kor 5,17) autorzy nawiązują do Iz 43, 18—19, zapowiadającego nowość czasów eschatologicznych i mesjańskich. Paweł ujął ową nowość bardziej antropologicznie, zaś Jan kosmologicznie.

dźwięk w nowym stworzeniu całego Kosmosu²¹⁴. Nowe stworzenie łączy się ze wszystkimi ujęciami odkupienia, zbawienia²¹⁵. Dane ST i judaizmu Paweł przekroczył w ujęciu uniwersalistycznym nowego stworzenia, polegającym na zbawieniu wszystkich, co dokonało się już w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa²¹⁶. Na wypowiedzi Pisma św. o nowym stworzeniu trzeba spojrzeć przez pryzmat opisów pierwszego stworzenia. Już sam układ kanonu ST w LXX oraz NT wskazują na powyższą zasadę²¹⁷. Nowotestamentalna idea nowego stworzenia wywodzi się raczej z prorockiej myśli o nowym przymierzu (Jr 31,31—34). Trzeba ją jednak skonfrontować z ideą nowego stworzenia, o którym mówi prorok kilka wierszy wcześniej (Jr 31,21n). W obydwu wypadkach jesteśmy w atmosferze soteriologicznej. Chodzi bowiem o zbawczą przyszłość nowego przymierza charakteryzowanego jako nowe stworzenie. Dotyczy ono najpierw wnętrza człowieka (por. Jr 31,22; Ez 36,26), a następnie wpływa na nowy akt stwórczy Boga dotyczący całego kosmosu (por. Iz 43,18—21; 65,17; 66,22). Mamy tu do czynienia z solidarnością człowieka i świata. U św. Pawła nowe stworzenie dokonuje się za sprawą działania Ducha Św. i polega głównie na odpuszczeniu grzechów, co jest czynnością zbawczą. Centrum Pawłowej nauki o nowym stworzeniu stanowi głoszenie krzyża i zmartwychwstania Chrystusa²¹⁸. Złączenie nowego stworzenia ze śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa jest czymś bardzo charakterystycznym i oryginalnym w soteriologii Pawłowej²¹⁹ i stanowi nowość tej nauki. Specyfika bowiem Pawłowej idei nowego stworzenia leży w jej ujęciu chrystologicznym. Razem z Chrystusową śmiercią i zmartwychwstaniem weszło na świat końcowe nowe stworzenie²²⁰.

WYKAZ SKRÓTÓW

ACr	—	Analecta Cracoviensia
AnBib	—	Analecta Biblica
AK	—	Ateneum Kapłańskie
Bb	—	Biblica
BuL	—	Bibel und Leben
CBQ	—	The Catholic Biblical Quarterly
Conc	—	Concilium
CzST	—	Częstochowskie Studia Teologiczne

²¹⁴ F. F. Ramos, *La nueva creation*, StLeg 11 (1970) 9—93; H. Merklein, *Untergang und Neuschöpfung zur theologischen Bedeutung der neutestamentlichen Texte vom Ende der Welt*, Biblische Randbemerkungen. Festschrift für R. Schnackenburg, Würzburg 1974, 349—360; G. W. H. Lampe, *Die Neutestamentliche Lehre von der Ktisis*, KD 11 (1965) 21—32; O. Cullmann, *Die Schöpfung...*, 56—72.

²¹⁵ L. H. Taylor, *The New Creation. A Study of the Pauline Doctrines of Creation, Innocence, Sin and Redemption*, New-York 1958.

²¹⁶ B. Rey, *Créés dans le Christ...*, 42; C. Westermann, *Schöpfung und Erlösung in Biblischer Sicht*, Weltgespräch 2 (1967) 19—26

²¹⁷ Najpierw księgi historyczne, następnie dydaktyczne i prorockie z apokalipsą Daniela na końcu w układzie ST, a w NT: Ewangelie i Dz, Listy oraz Ap jako odpowiedniki poszczególnych gatunków ksiąg ze ST. Por. G. Schneider, *Neuschöpfung des Menschen...*, 47.

²¹⁸ Tamże, 51—58.

²¹⁹ G. Schneider, *Neuschöpfung oder Wiederkehr*, 88—90.

²²⁰ G. Schneider, *Die Idee der Neuschöpfung*, 270; J. Comann, *La présence du Christ dans la nouvelle création*, RHPH 48 (1968) 125—150.

- DBS — Dictionnaire de la Bible. Supplement, red. L. Pirot, A. Robert, Paris 1928 nn
- EEv — Etudes Evangeliques
- EvTh — Evangelische Theologie
- ExT — The Expository Times
- HCh — Humanites Chretien
- IDB — The Interpreters Dictionary of the Bibel, red. G. A. Buttrick, New Jork 1952—1957
- KD — Kerygma und Dogma
- LebZ — Lebendiges Zeugnis
- LeV — Lumiere et Vie
- LThK — Lexikon für Theologie und Kirche, red. J. Höfer, K. Rahner, Freiburg 1957—1967
- LV — Lumen Vitae
- NC — Nouvelle Clio
- NTS — New Testament Studies
- PBL — Praktisches Bibel Lexikon, red. A. Grabner—Haider, Freiburg 1969
- RB — Revue Biblique
- RBL — Ruch Biblijny i Liturgiczny
- RHPR — Revue d'histoire et de philosophie religieuses
- RiBL — Rivista Biblica
- RSPT — Revue des sciences philosophiques et theologiques
- RSR — Recherches de Sciences religieuse
- RThR — Reformed Theological Review
- RTK — Roczniki Teologiczno-Kanoniczne KUL
- RTP — Revue de theologie et de philosophie
- SBFLA — Studii Biblici Franciscani Liber Annuus
- ScEs — Science et Esprit
- SSHT — Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne
- StiOr — Stimme der Orthodoxie
- StLeg — Studium Legionesse
- StTh — Studia Theologica
- THAT — Theologisches Handwörterbuch zum Altes Testament, wyd. E. Jeni, C. Westermann, München — Zürich 1971
- ThB — Theologische Beiträge
- TThZ — Trierer Theologische Zeitschrift
- TWNT — Theologisches Wörterbuch zum NT, red. G. Kittel, G. Friedrich, Stuttgart 1933—1973
- VD — Verbum Domini
- VS — La Vie Spirituelle ascetique et mystique

LA NUOVA CREATURA NELLE LETTERE DI SAN PAOLO

S o m m a r i o

I problemi degli scritti di San Paolo che mettono in risalto la natura del concetto di novità nel Nuovo Testamento si potrebbero ridurre al tema: La nuova creatura. Anche se San Paolo ha usato questa espressione soltanto due volte (2Kor 5,17; Ga 6,15) nelle sue lettere però spesso si è interessato di questa problematica.

La formulazione, la *kaine ktisis* — la nuova creatura, l'Apostolo ha attinto dalla letteratura rabinica (per esempio dal Libro dei Giubilei 1,28; 4,26). L'idea stessa della nuova creatura troviamo anche nell'Antico Testamento, specialmente negli scritti dei profeti (Iz 43,18—21; 65,17; 66,22; Jr 31,21n.31n; Ez 36,26). Il pensiero dell' Antico Testamento ha una importanza essenziale nella dottrina di San Paolo sulla nuova creatura. Nel suo articolo l'autore si occupa di questo tema nel primo capitolo intitolato: La dottrina della nuova creatura nel Nuovo Testamento sullo sfondo del pensiero fuori del Nuovo Testamento.

In seguito l'autore dimostra il ruolo speciale dello Spirito Santo nella nuova creatura secondo la dottrina di San Paolo. Lo Spirito Santo si collega strettamente con l'era escatologica: la nuova creatura costituisce proprio l'inizio di questa era. Perciò sulla persona di Cristo e su tutti gli uomini uniti con Lui si vede chiaramente l'attività dello Spirito Santo. Egli è come il principio causale della nuova creatura. Essa si realizza mediante lo Spirito Santo e consiste essenzialmente nel cambiamento interiore dell'uomo, ciò che equivale alla remissione dei peccati nel battesimo. L'attività dello Spirito Santo nella vita del cristiano tende verso la sua santificazione, cioè verso il raggiungimento della piena salvezza. L'operare dello Spirito Santo nella nuova creatura è rappresentato dalle metafore seguenti: i primi doni, l'anticipo, il sigillo.

Il cristiano diventa partecipe della nuova creatura mediante l'unione con Cristo nella sua morte e risurrezione. Cristo è il principio, il tipo e il modello della nuova creatura (1 Kor 15,20.23) la quale è strettamente solidale con Lui. Ciò che differisce essenzialmente la dottrina di San Paolo dal pensiero veterotestamentale sulla nuova creatura consiste nell'impostazione cristologica messa in rilievo dall'Apostolo. Il cristocentrismo nell' idea della nuova creatura costituisce una caratteristica specifica della dottrina paolina al riguardo.

L'unione del cristiano con Cristo crocifisso e risorto si attua nel battesimo (Rz 6,3n). Per la forza del battesimo l'uomo comincia a vivere nel Cristo, cioè diventa una nuova creatura (2Kor 5,17). Il nuovo uomo con la sua nuova vita è il frutto dell'opera salvifica, chiamato anche una nuova creatura. L'uomo battezzato è la prima nuova creatura in tutto il cosmo. Durante la parusia del Cristo la nuova creatura raggiungerà la sua dimensione definitiva che sarà un risultato dell'ultima azione creatrice di Dio. Sorgerà così il nuovo universo — i nuovi cieli e la nuova terra (Ap 20,21; 21,1). Questo ultimo atto di Dio-Creatore sarà la piena realizzazione del disegno della salvezza e la coronazione dell'opera redentrice fatta da Gesù Cristo, in cui il principio causale è lo Spirito Santo.

San Paolo ha superato il pensiero dell'Antico Testamento e del giudaismo sul tema della nuova creatura nella sua forma universale che consiste nella salvezza di tutti e che si realizza tramite la partecipazione nella morte e nella risurrezione di Gesù Cristo.

La nuova creatura si attua prima nell'uomo battezzato e poi, sulla base del principio di solidarietà dell'uomo con l'universo, passa anche a tutto il cosmo.

La novità fondamentale della dottrina paolina sulla nuova creatura consiste nella sua impostazione cristologica. Insieme con la morte e la risurrezione di Cristo è entrata nel mondo la nuova creatura.